

Þeistareykir í Suður Þingeyjarsýslu

Fornleifakönnun

Orrí Vésteinsson

Fornleifastofnun Íslands

FS152-01161

Reykjavík 2001

© *Fornleifastofnun Íslands* 2001.

Efnisyfirlit

1. kafli. Inngangur	4
2. kafli. Löggjöf um minjavernd	5
3. kafli. Fyrri athuganir og staðhættir	6
4. Kafli. Fornleifar á fyrirhuguðu framkvæmdasvæði	9
Þeistareykir	10
5. Kafli. Minjar í hættu vegna fyrirhugaðra framkvæmda	31
6. kafli. Niðurstaða - Tillaga um aðgerðir	32
7. kafli. Heimildaskrá	33

1. kafli. Inngangur

Fyrirtækið Þeistareykir ehf. hefur í huga að bora könnunarholur vegna hugsanlegrar jarðvarmavirkjunar á Þeistareykjum í Aðaldælahreppi, Suður Þingeyjarsýslu. Fyrirhuguð borun er á grundunum norðan Bæjarfjalls í grennd við sæluhúsið á Þeistareykjum. Tvær staðsetningar rannsóknarholu eru til athugunar.

- 1) um 250-300 m suðvestur af sæluhúsinu í lægðardragi sem þar er, eða
- 2) um 200 m austan við sæluhúsið við suðausturhorn túnsins sem liggur rétt norðan við sæluhúsið.

Stærð borstæðis er áætlað um 2000 m² og er gert ráð fyrir að milli 1200-1500 m³ af efni úr námu í vesturhlíð Bæjarfjalls sem þegar hefur verið opnuð vegna ferskvatnsborana, þurfi í gerð þess. Kælivatn sem notað er við borun verður tekið úr kaldavatnsborholu sem þegar hefur verið boruð í nágrenninu og vatnið leitt í plastlögn sem lögð verður á yfirborð meðfram veginum. Plastlögnin verður fjarlægð að lokinni notkun.

Auk rannsóknarholu verður lagður vegur af Þeistareykjavegi að holu þeirri sem fyrir vali verður og gerðar vegabætur á Þeistareykjavegi til þess að koma bornum og fylgihlutum hans á svæðið. Tvær leiðir koma til greina: syðri leið frá Kísilvegi og nyrðri leið frá Reykjaheiði. Um er að ræða ofaníburið í núverandi slóð og breytingar á 3 eða 4 kröppum beygjum. Efnispörf til veglagningar er áætluð um 3500 m³ og er gert ráð fyrir að taka efnið úr ofangreindri námu í vesturhlíð Bæjarfells. Í úrskurði Skipulagsstofnunar frá 24. ágúst 2001 kemur fram að borun rannsóknarholu við Þeistareyki sé ekki líkleg til að hafa í för með sér umtalsverð umhverfisáhrif og skuli því ekki háð mati á umhverfisáhrifum.

Í júní 2001 fór fyrirtækið Þeistareykir ehf. þess á leit við Fornleifastofnun Íslands að hún gerði fornleifaskráningu á Þeistareykjum vegna fyrirhugaðra framkvæmda. Ákveðið var að gera heimildakönnun fyrir alla jörðina en gera vettvangsathugun aðeins á því svæði sem framkvæmdir ná til. Vettvangsathuganir voru gerðar dagana 14. og 16. ágúst 2001 af Orra Vésteinssyni fornleifafræðingi. Í þessari skýrslu er greint frá árangri athugunar á fornleifum á Þeistareykjum. Markmið athugunarinnar var að kanna ritaðar heimildir um fornleifar á svæðinu, leita minja á vettvangi og leggja mat á áhrif fyrirhugaðra framkvæmda. Við undirbúning rannsóknarinnar voru kort og ritheimildir um menningarminjar á svæðinu athugaðar, loftmyndir skoðaðar og rætt við staðkunnuga á svæðinu. Gengið var um fyrirhugað framkvæmdasvæði og fornminja leitað í nágrenni vega að Þeistareykjum. Á grundvelli þessa var tekin saman skrá yfir fornleifar á svæðinu og hún skoðuð í ljósi

fyrirhugaðra framkvæmda. Í skýrslunni er fylgt hefðbundinni framsetningu Fornleifastofnunar á gögnum um fornleifaskráningu sem unnin er vegna fyrirhugaðra framkvæmda, greint frá lögbundnum forsendum fornleifakönnunarinnar, takmörk rannsóknarsvæðis skilgreind, greint frá fyrri fornleifaathugunum á svæðinu, vettvangsrannsóknum lýst, lagt mat á áhrif framkvæmda og gerðar tillögur um aðgerðir.

2. Kafli. Löggjöf um minjavernd

Á undanförunum árum hafa verið gerðar breytingar á löggjöf um verndun fornleifa og hefur eftirlit með framkvæmd laganna verið aukið. Samkvæmt 10. grein Þjóðminjalaga (nr. 107 2001), eru allar fornleifar á Íslandi friðhelgar: "Fornleifum má enginn, hvorki landeigandi, ábúandi né nokkur annar, spilla, granda né breyta, ekki heldur hylja þær, laga né aflaga né úr stað flytja ..." Er þessi fornleifakönnun í anda þeirra markmiða sem sett hafa verið þessari löggjöf. Mat á áhrifum framkvæmda á fornleifar gerir kröfur um fjölpætta athugun á heimildum og vettvangsrannsókn, enda er skilgreining á fornleifum í Þjóðminjalögum víðtæk. Til fornleifa teljast hvers kyns leifar fornra mannvirkja og annarra staðbundinna minja sem menn hafa gert eða mannaverk eru á, svo sem:

- a. búsetulandslag, byggðaleifar, bæjarstæði og bæjarleifar ásamt tilheyrandi mannvirkjum og öskuhaugum, húsaleifar hvers kyns, svo sem kirkna, bænahúsa, klaustra og búða, leifar af verbúðum, naustum, verslunarstöðum og byggðaleifar í hellum og skútum;
- b. vinnustaðir þar sem aflað var fanga, svo sem leifar af seljum, verstöðvum, bólum, mó gröfum, kolagröfum og rauðablæstri;
- c. gömul tún- og akurgerði, áveitumannvirki og leifar eftir veiðar til sjávar og sveita;
- d. gamlir vegir, stíflur, brýr, vatnsvöð, varir, hafnir og bátalægi, slippir, ferjustaðir, kláfar, vörður og vitar og önnur vega- og siglingamerki ásamt kennileitum þeirra;
- e. virki og skansar og önnur varnarmannvirki;
- f. gamlir þingstaðir, meintir hörgar, hof og vé, brunnar, uppsprettur, álagablettir og aðrir staðir og kennileiti sem tengjast siðum, venjum, þjóðtrú eða þjóðsagnahefð;
- g. áletranir, myndir eða önnur verksummerki af manna völdum í hellum eða skútum, á klettum, klöppum eða jarðföstum steinum og minningarmörk í kirkjugörðum;
- h. haugar, dysjar og aðrir greftrunarstaðir úr heiðnum eða kristnum sið;
- i. skipsflök eða hlutar úr þeim.

Minjar 100 ára og eldri teljast til fornleifa, en heimilt er þó að friðlýsa yngri minjar,

Það er skýrt af þessari skilgreiningu að fornleifar eru ekki aðeins öll mannvirki heldur einnig staðir sem á einn eða annan hátt tengjast menningu og atvinnuvegum, hvort heldur sem er vöð eða álagablettir. Þessari skilgreiningu er fylgt við hefðbundna fornleifaskráningu.

Ef mannvistarleifar sem falla undir ofangreinda skilgreiningu finnast á fyrirhuguðu

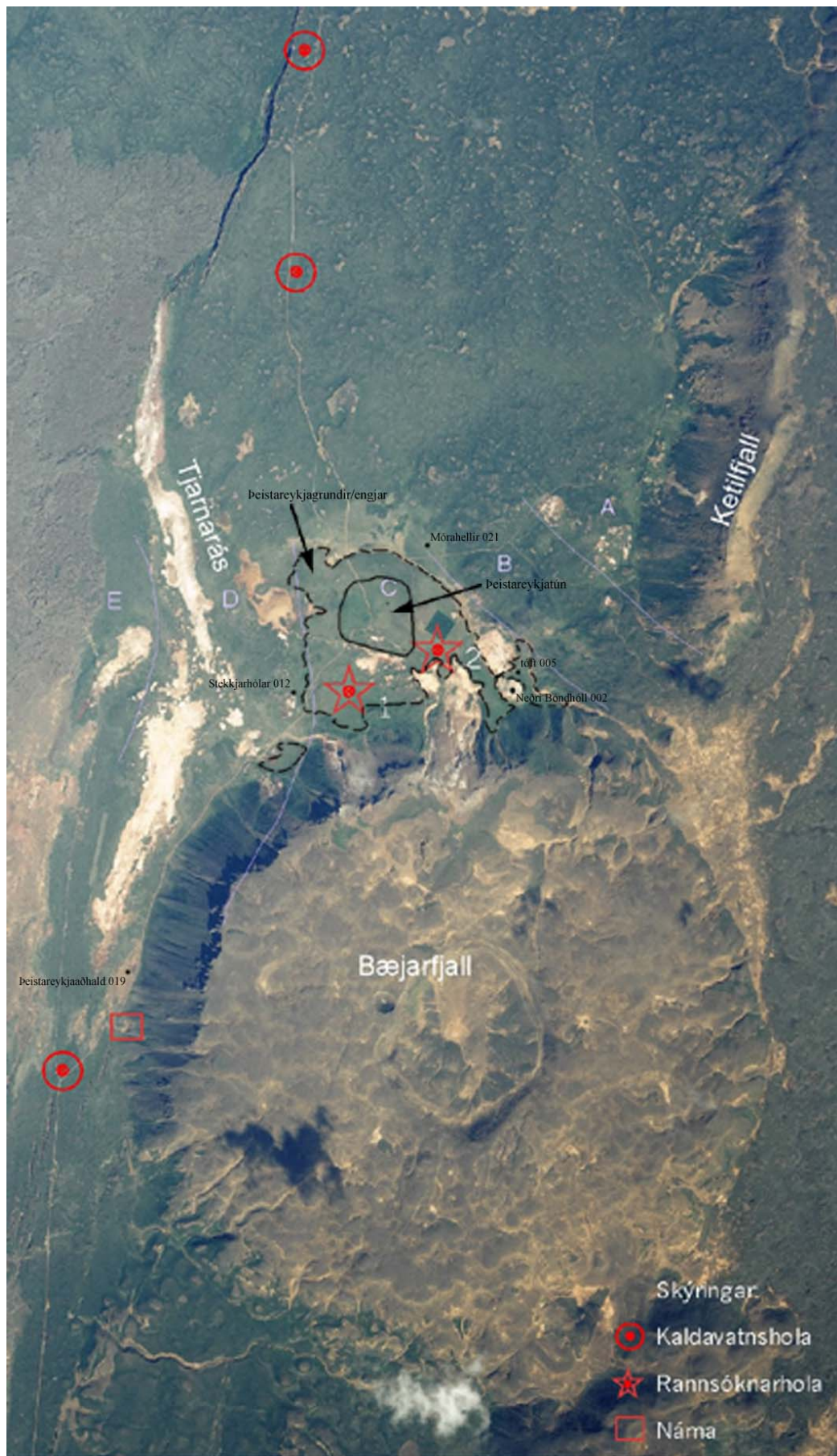
framkvæmdasvæði, þá þarf að leita heimildar til að hreyfa við þeim. Í 14. gr. Þjóðminjalaga segir m.a. : "Nú telur ... sá sem stjórnar opinberum framkvæmdum, að hann þurfi að gera jarðrask, svo sem vegna vegagerðar, veitulagnar, framræslu eða skógræktar, er haggð geti við fornleifum og skal hann þá skýra Fornleifavernd ríkisins frá því áður en hafist er handa við verkið. Lýst skal nákvæmlega breytingum þeim er af framkvæmd mundi leiða. Fornleifavernd ríkisins ákveður hvort og hvenær framkvæmd megi hefja og með hvaða skilmálum. Við allar meiri háttar framkvæmdir ... skal sá sem fyrir þeim stendur bera kostnað af nauðsynlegum rannsóknum."

3. kafli. Fyrri athuganir og staðhættir

Engar fornleifarannsóknir hafa verið gerðar á Þeistareykjum og þar hefur ekki farið fram neins konar fornleifakönnun fram til þessa. Allt frá 18. öld hafa verið gerðar þar ýmsar athuganir vegna brennisteins og jarðhita og er skýrsla Ole Henschels frá 1775 sú ítarlegasta af hinum eldri rannsóknum.

Bærinn Þeistareykir er í 344 m hæð yfir sjávarmáli, norðanundir Bæjarfjalli uppi á hinu mikla heiðalandi milli Reykjahverfis og Jökulsár á Fjöllum, norðan við Mývatnssveit. Bæjarstæðið er mjög óvenjulegt enda langt til næstu byggða, meira en 15 km í Reykjahverfi og ennþá lengra til Mývatnssveitar og Kelduhverfis. Norðanundir Bæjarfjalli er hverasvæði og í kringum það valllendisskiki sem á tilvist sína undir jarðhitnum. Á þessu hefur búskapur á Þeistareykjum verið byggður en jafnframt eru ágæt sumarbeitilönd sunnan við Kvíhólafjöll og beint í norður af Þeistareykjum. Landareignin er nálega ferköntuð, um 15 km frá austri til vesturs og 18 km frá norðri til suðurs. Stærsti hluti landsins er brunahraun. Því má skipta í fjögur belti sem liggja frá norðri til suðurs. Á vesturmerkjum eru Lambafjöll en austanundir þeim eru Mælifellshagar en þar var á miðöldum býlið Mælifell og seinna selstaða frá Reykjum í Reykjahverfi. Þar austan við tekur við Þeistareykjahraun, sem heitir Borgarhraun syðst í landinu. Þar austan við er mjó gróðurræma, sem kölluð er Randir syðst, en Þeistareykjagrundir eru einnig hluti af henni og móarnir norður frá bænum. Þar austan við er svo breiðasta stykkið sem afmarkast af Kvíhólafjöllum, Bæjarfjalli og Ketilfjalli en austan við þau eru Þórunnarfjöll og Þeistareykjabunga, gróðursnautt fjallendi austur að Gjástykki sem er á austurmerkjum.

Talsverður uppblástur hefur verið í Þeistareykjalandi þótt sennilega hafi stórir hlutar þess ávallt verið alveg gróðursnauðir. Gróðurræmurnar tvær hafa án efa minnkað til muna en

Mynd 2. Loftljósmynd af Þeistareykjum og næsta nágrenni.

Mynd 1. Framkvæmdasvæði á Þeistareykjum og staðsetning túns og minjastaða utan þess.

einnig sjást þess skýr merki í Þeistareykjatóni að þar hefur verið byrjað rof sem síðan hefur stöðvast og börðin gróið á ný.

Fyrst er getið um Þeistareyki í máldaga Múlakirkju frá 1318 og átti kirkjan þá bæði Þeistareyki og Mælifell og virðist hafa verið búið á báðum jörðunum á 14. og 15. öld, þó ekki verði um það sagt hvort sú byggð var alveg samfelld. Í máldögum Múlakirkju frá 1394 og 1461 er getið um tekjur Múlaprests af útkirkjum og þar getið um Þeistareyki eins og þar hafi verið ein slík. Ekki er það þó eins orðað í báðum máldögum og má skilja annan eins og að prestur hafi að jafnaði setið á Þeistareykjum en hinn eins og að byggðin hafi verið svo óstöðug að Múlaklerkur gat ekki átt vísar tekjur af Þeistareykjum. 1431 er þess getið að Múlakirkja eigi selför í Þeistareykjalandi og gæti það bent til að jörðin hafi lagst í eyði um skeið (e.t.v. í kjölfar plágunnar 1402-04) en auðvitað er ekki útilokað að kirkjan hafi haft í seli annarsstaðar í landareigninni. Ekki er getið um byggð í Mælifelli á 16. öld eða síðar og hefur hún lagst alveg af í lok 15. aldar eða byrjun þeirrar 16. 1544 er fyrst getið um selland Reykja í Reykjahverfi í Mælifellshögum og er líklegt að sú selstaða hafi verið á rústum hins forna býlis. 1712 var selstaða þessi aðeins þekkt af munnmælum og hafði þá ekki verið notuð í manna minnum. Á Þeistareykjum virðist hinsvegar hafa verið nokkuð samfelld byggð á 16. og 17. öld og er þar öðru hvoru getið ábúenda. Jörðin var þó í eyði 1703, byggðist á ný en var aftur komin í eyði 1712. Þeistareykir virðast hafa verið öðru hvoru í byggð framan af 18. öld og getur Ólafur Olavius þess að jörðin hafi farið endanlega í eyði 1743. Þó voru þar enn uppistandandi hús árið 1775 sem notuð voru sem hlöður af bóndanum á Laxamýri sem nytjaði túnið. Góðar heimildir eru um að túnið á Þeistareykjum var jafnan nytjað þó þar væri ekki búið og er það auðvitað til marks um að það var sérlega grasgefið að menn lögðu á sig löng ferðalög með heyband eða á sleðum á hjarni til að koma heyi þaðan til byggða. Búskapur gæti hafa verið á Þeistareykjum 1792 og 1816 því þá er bændur þar getið í sambandi við deilur um brennisteinsnámurnar. Þetta er þó óvíst því Þeistareykja er ekki getið í manntölum 1801 eða 1816, og má vera að “bóndinn” á Þeistareykjum, sem málskjöl geta um, sé staðarhaldarinn í Múla. Þeistareykir voru örugglega í eyði frá því um 1830 og hélst svo til 1868 en þá var þar endurreist bú og bjuggu þar tveir bændur hvor á eftir öðrum til 1873. Þessi skammvinna byggð var hluti af hinni miklu heiðabýlabyggingu á norðausturlandi á seinnihluta 19. aldar sem var undanfari bæði Vesturheimsferða og þéttbýlismyndunar á Íslandi eftir 1880. Túnið á Þeistareykjum var nytjað áfram allt fram undir 1955 en jörðin var frá árinu 1914 afréttur í eigu Aðaldæla- og Reykdælahreppa en þeir keyptu hana af kirkjujarðasjóði.

Þeistareykir eru eitt fjögurra brennisteinsnámasvæða í Suður-Þingeyjarsýslu, en hin eru Kröflu-, Hlíðar- og Fremrinámar. Þar hefur eflaust verið unninn brennisteinn á 16. og 17. öld en þess er ekki getið í Jarðabók Árna og Páls frá 1712. Þeistareykjanámur voru næstar útflutningshöfn í Húsavík og mun það hafa verið þeirra helsti kostur en þær þóttu ekki eins ríkar af brennisteini og hinar. Danskur náttúrufræðingur að nafni Ole Henschel kom til Þeistareykja 1775 og segir frá því að þar hafi síðast verið tekinn brennisteinn 1771 og má vera að hann hafi verið tekinn eftir það líka samanber málferli sem urðu um Þeistareykjanámur á fyrsta fjórðungi 19. aldar, en ekki hefur það verið í miklum mæli. Árið 1876 dvaldi enskur maður að nafni Lock á Þeistareykjum sumarlangt ásamt hópi manna og gerðu þeir tilraunir með brennisteinsnám sem ekki urðu árangursríkar. Þeir reistu skála í gömlum bæjartóftum og var hann lengi eftir það notaður sem gangnamannakofi. Sennilegt er að byggð á Þeistareykjum, einkum á 16. öld, hafi að hluta byggst á brennisteinsnáminu en þá voru hinar íslensku brennisteinsnámur sérlega mikilvægar fyrir stríðsrekstur Danakonungs. Brennisteinsnám hélt áfram að vera mikilvæg aukabúgrein fyrir þingeyyska bændur fram í byrjun 19. aldar og risu deilur um brennisteinsnámið á Þeistareykjum eftir 1792 sem lyktaði með hæstaréttardómi 1823 en þá var Múlakirkju dæmt fullt eignarhald yfir námunum. Fyrir 1792 virðist hver sem er hafa getað gengið í námurnar og hirt þar brennistein að vild, án þess að landeigandi eða ábúandi hefðu af því tekjur.

Þeistareykjaland þótti einnig gott grasafjall og er þess getið í jarðabókinni frá 1712 að ýmsir noti það í leyfisleysi. Það voru því ýmis not sem menn höfðu af Þeistareykjalandi þótt ekki væri þar búskapur: brennisteinn, fjallagrös, sumarbeit fyrir sauðfé og hey af túninu. Helstu kostir Þeistareykja sem bújarðar voru góð og mikil slægjulönd, mikil sumarbeit fyrir búfé auk brennisteins og fjallgrasa. Ókostirnir voru einkum einangrun og vetraríki en vetrararbeit hefur verið þar lítil sem engin.

4. Kafli. Fornleifar á fyrirhuguðu framkvæmdasvæði

Hér að neðan er birt skrá um fornleifar í landi Þeistareykja. Í skránni eru allir þekktir minjastaðir á jörðinni en ítarlegar upplýsingar er aðeins að finna um þá sem eru við fyrirhugað framkvæmdasvæði, norðan og vestan við Bæjarfell. Með þessu á að vera tryggt að heildaryfirlit um menningarminjar á svæðinu sé til taks og ennfremur að hægt verði að taka tillit til fornleifa verði breytingar á hönnun mannvirkja frá þeim tillögum sem nú liggja fyrir.

Í skráningarkerfi Fornleifastofnunar hefur hver sýsla skammstafað heiti og hver jörð

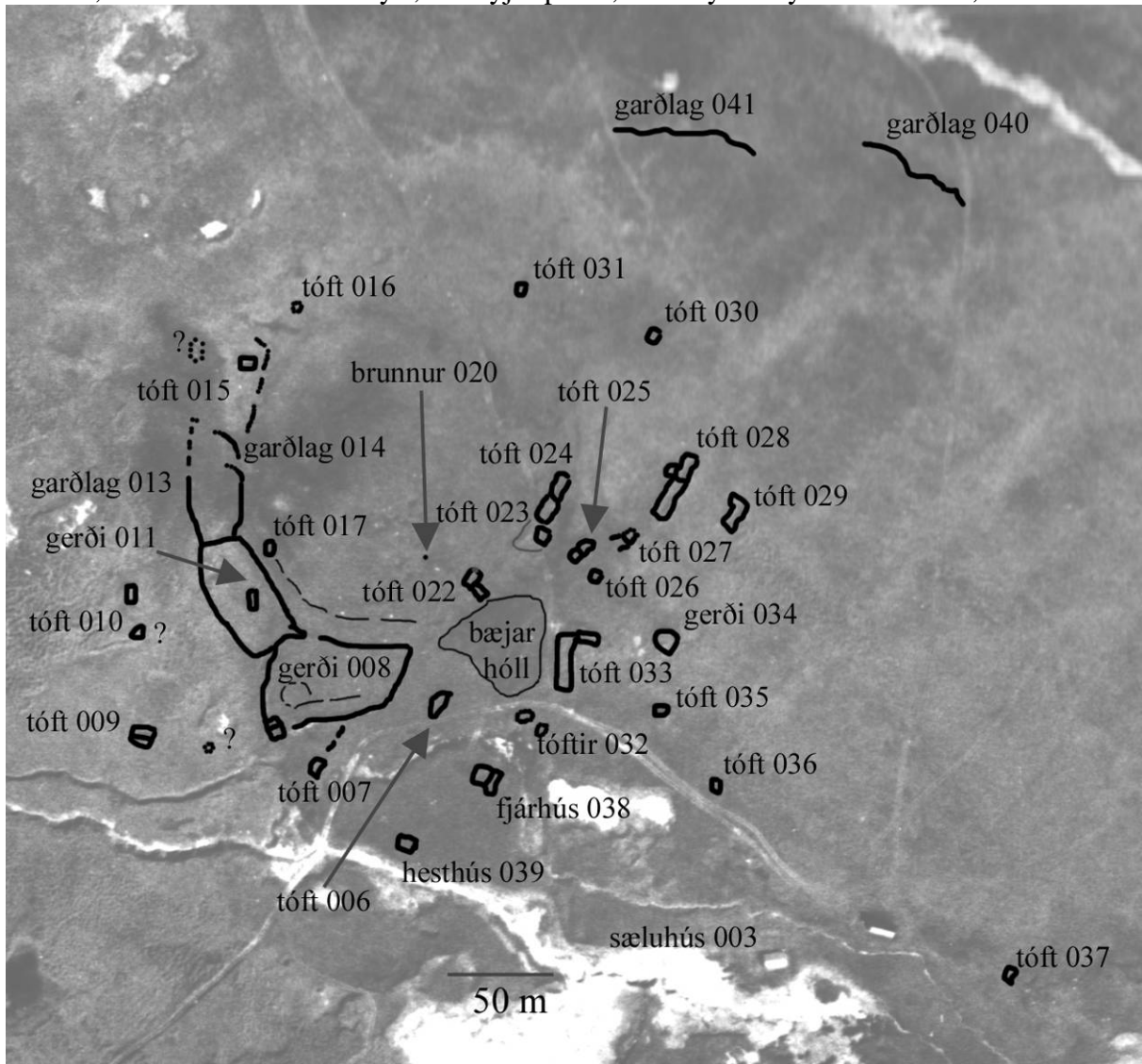
hefur númer. Miðað er við jarðaskiptingu eins og hún kemur fyrir í Jarðatali Johnsens frá 1847 og byggir tölusetning jarðanna á því. Þá er hverjum minjastað gefin kennitala sem hengt er við sýslutákn og jarðarnúmer (dæmi: SP-250:001). Þar sem Þeistareykir voru ekki í byggð 1847 en eru engu að síður vel skilgreind jörð fær hún jarðarnúmerið SP-250b, en SP-250 er Múli í Aðaldal, en kirkjan þar átti Þeistareyki fram á 20. öld. Upplýsingar um hvern stað eru settar fram á staðlaðan hátt: fyrst kemur kennitala staðarins í gagnagrunni Fornleifastofnunar, staðarheiti, tegund fornleifar, hlutverk og hnattstaða í gráðum og mínútum. Þar næst kemur tilvitnun í heimild ef einhver er, lýsing á staðsetningu, aðstæðum og að lokum aðrar upplýsingar, hættumat og heimildaskrá.

Í næsta kafla verður fjallað nánar um þá staði sem líklegt er að fyrirhugaðar framkvæmdir muni hafa áhrif á en hér eru gefnar grunnupplýsingar um menningarminjar í landi Þeistareykja.

SP-250b Þeistareykir

20 hdr. 1712. Múlakirkjueign. Frá 1914 upprekstrarland Aðaldæla- og Reykdælahreppa og þegar hreppnum var skipt fengu Reykdælir 8/15 en Aðaldælir 7/15 en síðan um fjárskipti 1944 hafa Aðaldælingar nær eingöngu notað afréttina - BBSP, 516. Fyrst getið 1318 en þá átti Múlakirkja "Þeistareykjaland allt og Mælifell." DI II, 434, sbr. 1394 - DI III, 576; 1461 - DI V, 283 og 1525 - DI IX, 327. 1394 tók prestur í Múla utan garðs fjórar merkur ef ekki lykst af Þeistareykjum - DI III, 578 sbr. 1461 en þar er sleppt "ekki" sem er sennilegra - DI V, 283. 1431 á Múlakirkja "selför í Teistareykjalandi." DI IV, 468. 1544 fylgir Reykjum í Reykjahverfi "Mælifellshagi utan svo mikinn part, er eignaður er Múlakirkju, milli tveggja garða." DI XI, 344. 1550 á Hólastóll "í umboði séra Halldórs, á Þeistareykjum 4 kúgildi." DI XI, 870. 1553: Múlakirkjustað fylgja Þeistareykir - DI XII, 642. 1569: "Þessar jarðir á [Múlakirkja] ... Þeistareykir landskuld C ... eru þessar ... jarðir kúgildislausar og verða ei byggðar ef sá á ei kúgildi með að byggja, er staðinn heldur." BG, 133. 1576: (Reikningur f. norðurumboð Hóla) "hafði biskupinn í haust fengið ... Þeistareykja-Jóni XX álnir, var það tveir fjórðungar smjör ..." BG, 272. 1645: Dómur um aðtekt á fé ekkjunnar Þórdísar Þorsteinsdóttur á Þeistareykjum - BB Sýslum.æfir I, 97. "1688 býr þar Bessi nokkur" LP I, 327. Í manntali frá 1703 er engra getið búandi á Þeistareykjum. 1712 voru Þeistareykir í eyði og höfðu verið næstliðið ár. "Landskuld i c, seinast bygt var, og so að fornu ... Leigukúgildi iii. ... Fóðrast kunni, seinast bygt var, iii1/2 kúþungi, eftir sem nálægir meina. ... Þessa jörð brúkar nú til slægna Sr. Magnús Einarsson að Húsavík, en ekki er ákveðið hvað miklu hann skuli það betala. Flestum þykir líklegt að þessi jörð muni ekki aftur byggjast, helst fyrir því að hún liggur fram á eyðifjalli, hvörgi skemmra til byggða en hálfu þingmannaleið." JÁM XI, 211-12. 1712 voru munnmæli að jörðin Reykir í Reykjahverfi ætti "v c land í Mælifellshögum milli tveggja garða, sem liggur í fjöllunum vestur af Reykjaheiði. .... Enginn veit (hjer nálægur) að jörðin hafi þessi ítök brúkað eður þeirra notið." JÁM XI, 246. 1752: "... við bæinn Þeistareyki sjást sömu ummerki efiir jarðhita, það er brennisteinn, salttegundir og leir (Bolos) eins og við Mývatn, en allt í smærra mæli." FEB II, 83. Í eyðibýlaskrá Ólafs Olaviusar frá 1777 eru Þeistareykir taldir hafa lagst í eyði 1743 og bætt við: "Í skilríkum bréfum finnst, að jörð þessi hefur verið byggð við og við og verið boðin til leigu á þingi árin 1712, '44, '49 og '67, en árangurslaust." ÓÓ II, 81. Í skýrslu Ole Henschels sem kom til

Peistareykja 31. ágúst 1775 segir: "Fyrrum var búið á Peistareykjum, og enn standa leifar af bænum, sem bóndinn á Laxamýri, er heyjar þarna, notar fyrir heyhlöðu." ÓO II, 286. "Jörðin

Mynd 2. Fornleifar í túni Peistareykja. Upprétt loftmynd ©Landmælingar Íslands 1990.

Peistareykir heyrir undir Múlaprestakall og flutti alþýða manna þaðan fyrrum brennistein til Húsavíkur án alls endurgjalds til prests eða leiguliða, þangað til Múlaprestur bannaði það 1792. Varð þá sú miðlun á málinu, að bændur borguðu 8 skildinga fyrir hverja vætt, helming Múlapresti, hinn helming ábúanda á Peistareykjum. En 1816 tók bóndi þessi sjálfur að nota námurnar og bannaði öðrum. Verzlunin Örum og Wulff hafði þá á leigu brennisteinsverkið og námurnar í Þingeyjarsýslu, sem voru konungseign, og fékk verzlunin rentukammerbréf fyrir því, að Peistareykjanámur heyrðu undir þann leigumála eins og aðrar námur í sýslunni. Úr þessu varð mál, sem gekk til allra rétta, og 1823 dæmdi hæstiréttur Múlaprestakalli fullan eignarrétt á Peistareykjanámum." ÞT Lýsing Íslands II, 245 nmgr (sbr. Klausturpóstinn V (1822), 191-95; VI (1823), 74. Landsyfírréttur vísaði málinu frá og ógilti héraðsdóm 6. ágúst 1821 en hæstiréttur dæmdi Múlaklerki í vil 16. janúar 1823 - Landsyfírréttardómar II, 287-290, 418. Ekki er getið byggðar á Peistareykjum í manntölum 1801 eða 1816. 1868-71: Sigurður Guðmundsson hóf byggð á Peistareykjum og 1871 voru þar 8 manns í heimili. 1871-73: Gísli Gíslason bjó með 7 í heimili. 1876: C.G.W. Lock dvaldi á Peistareykjum með nokkra verkamenn við brennisteinsnám og byggðu þeir skála - Ódáðahraun III, 158-64. "Í

fyri daga fóru bændur lestaferðir á Þeistareyki og tóku þar brennistein, sem þeir seldu á Húsavík; milli 1880 og 1890 fengust Englendingar þar eitthvað við brennisteinsnám, sem ekki varð að neinum notum, enda eru námur þessar fremur litlar." ÞT Lýsing Íslands II, 245. Þegar Helgastaðahreppi var skipt í Aðaldæla- og Reykdælahreppa 16.10.1894 gerðu hrepparnir samning við sr. Benedikt Kristjánsson á Grenjaðarstöðum um að hann léði hreppunum Þeistareykjaland til afnota fyrir 144 álnir á ári. Hreppsnefnd Aðaldælahrepps endurnýjaði samninginn 1905 en þá án endurgjalds til 1910. 14.09.1914 keyptu Aðaldæla- og Reykdælahreppar Þeistareykjaland af kirkjujarðasjóði og skiptist eignin í sömu hlutföllum og aðrar eignir hreppanna - Árbók Þingeyinga 1980, 120-21. Var ekkert undanskilið nema brennisteinsnámurnar - Ö-Þeistareykir viðb, 2. Þjóðsögur tengdar Þeistareykjum: Um ísbjarnarkomu - Gríma II. hefti 10, s. 50-54; Um reimleika og Þeistareykja-Móra - Gríma 10. hefti, s. 51; Gráskinna IV, s. 90; Gríma 19. hefti, s. 73; Árbók Þingeyinga 1980, 109-111. Örnefnið gæti verið dregið af fuglsheitinu "þeista" eða "þeisti" (yngra: "Teista") en "Þeista" eða "Þeist" er einnig fornnorskt árheiti - uppruni óljós en talið tengjast votlendi - Íslensk orðsifjabók, 1174.

1712: "Útigangur góður meðan niðri nær, en nokkuð svipull fyrir fannalögum, og þurfti roskenu fje nokkurn heystyrk að atla, og lömbum meira part fóður. Hestaganga í betra lagi. Torfrista og stúnga lök og lítt nýtandi. Víðir og fjalldraparif lítið til eldiviðarstyrks með taði. Grasatekja sæmileg, brúkast af ýmsum í leyfisleysi. Hvannatekja lítil. Túninu spillir sandfok að sunnanverðu til skaða. Enginu hafa áður skriður spilt úr fjallinu, en ekki nýlega. Úthagarnir góðir og miklir. Vatnsvegur nokkuð í lengra lagi." JÁM XI, 211. 31.8.1775: "Sagt er að fyrrum hafi mikill brennisteinn verið fluttur frá námum þessum og hafi þar þá verið stórar námur, en þær eru nú flestar kaldar, og í einungis örfáum þeirra er nægilegur hiti til þess að brennisteinn myndist. Þess vegna er það, að þótt 4 ár séu liðin, síðan hér var síðast tekinn brennisteinn, þá eru þar aðeins 4 eða 5 námur, sem nú er hægt að taka hann úr. Engu að síður virðist hitinn aftur vera að brjótast út úr sumum köldu námunum ... Hér á Þeistareykjum sjást enn glögg dæmi þess, hversu hinar beztu námur eru ónýttar með óhæfilega gálausri meðferð á skömmum tíma. ... Bærinn hefur vafalaust lagzt í eyði af því, að enginn önnur byggð var þar í grennd og um tveggja mílna leið til næstu bæja. Túnið er að vísu lítið, en grösugt og liggur fagurlega, og auk þess er stór spilda af óræktuðu landi fyrir norðan það, og mætti hafa gott gagn af henni. Af þessum sökum mætti enn búa á Þeistareykjum, ef aðeins bærinn væri ekki svo afskektur og langt til annarra mannabyggða. Skammt frá bænum er fjall, sem Bæjarfell heitir, og eru sumar námurnar í því. Það hefst fyrir sunnan syðstu námurnar og liggur síðan aftur til norðurs. Langbeztu námurnar eru í króknum milli Suður- og Austurbæjarfellsins. Rétt vestan undir fjallinu er röð af námum, sem flestar eru nú kaldar nema nokkrar á miðju svæðinu, þar sem jarðvegur er nægilega gljúpur og hitinn nægur til þess að brennisteinn geti myndast. Hins vegar eru námurnar fyrir neðan Austurfjallið alveg kaldar nema tvær litlar uppi í fjallinu, þar sem enn er nægur hiti, og hygg ég, að brennisteinn muni halda áfram að myndast þar. Einnig er enn allmikill hiti í sumum námum í röð þeirri, er fyrr var getið, og er ekki vonlaust um, að sumar þessar ónýttu námur geti raknað við með tímanum. Vestan við þessa námuröð er stór hraunbreiða. Túnið byrjar norðan undir Bæjarfelli, og norðan við það er vítt svæði af óræktaðri jörð. Þegar því landi sleppir, tekur hraunið við aftur og beygir það nú meira í austur en áður. Yfir það liggur illur vegur, sem þó er ekki langur. Síðan liggur leiðin undir háu fjalli, sem mikið grjót hefur hrunið úr, og verða menn að þræða þar milli steinanna, sem er þó allægilegt, því að mörgum þeirra virðist tyllt þannig hverjum ofan á annan, að bráður bani sé búinn þeim, er fram hjá fara. Uppi á Bæjarfelli er dálítið af rauðum leir og allmikill hiti þar undir, en ég hef áður getið þess, að brennisteinn myndast aldrei ásamt rauða leirnum né ofan á honum, og er því einnig svo háttað hér. Við engar brennisteinsnámur er jafnlítið af gipsi og hér. Hverirnir eru hvorki djúpir né mikil ólga í þeim. Steintegundirnar eru annaðhvort sandsteinn eða hörðu leirtegundirnar, sem getið var í Krýsuvík." Skýrsla Ole

Henchels frá 1775, ÓO II, 287. "Þarna er mikið gróðurríki sökum jarðhita, túnstæði gott og engi, bæði á grundum og í vallendishlíðum ... Þó byggðin félli oftsinni niður og væri jafnan

Mynd 3. Hluti túns á Þeistareykjum, loftmynd úr norðaustri. © Garðar Guðmundsson 1990.

skammvinn, hefur löngum verið þar bækistöð manna, og aldrei mun hafa verið þar kofalaust. Þangað safnast gangnamenn og liggja þar fjölmennir náttlangt, áður en lagt er í leitir. Grasafólk lá þar löngum við á vorum, en rjúpnamenn á haustum. Brennisteinsnámur eru þarna og var þar síðast unninn brennisteinn hér nyrðra, og jafnvel á þessari öld, enda voru Þeistareykir næst hafnarstað." LP I, 327. "Grundirnar og gamla túnið er grasi vafið allt sumarið, þótt allt sé óvarið og þarna gangi fjöldi fjár. Sama má segja um gróðurgeirana í fjallshlíðunum upp af Þeistareykjum, að þar er gras sem á besta túni. Neðan við grundirnar, dálítið sunnan við leirgilið, eru mikil brennisteinssvæði og stórir leirhverir. Þar niður við hraunröndina er oft tjörn af leysingavatni langt fram eftir sumri. Annað kalt vatn er ekki fáanlegt að sumri til á Þeistareykjum fyrr en austur undir Ketilfjalli. Þar eru dálitlar lindarvætlur með nokkurn veginn köldu vatni." - Ódáðahraun I, 40. "Túnið á Þeistareykjum hefur verið mjög grasgefið og eins grundirnar undir Bæjarfjallinu. Heyfengur hefur því verið auðsóttur og dágóður. Land hefur verið kjarngott, grasatekja nærtæk og ágæt ..." Ódáðahraun III, 164. Á Þeistareykjatúni voru slægjur góðar og nytjaðar a.m.k. af og til allt fram til 1955 - BBSÞ, 516. - Gróður á víða í vök að verjast vegna uppblásturs og hafa stór svæði verið girt af, til þess að hefta sandfok. - BBSÞ, 516. "Slægjulönd voru allmikil og voru nýtt nokkuð eftir að hætt var að búa þar, aðallega úr Reykjahverfi og Húsavík. Ég sem þetta skrifa heyjaði einu sinni á Þeistareykjum með öðrum manni, þá var gott veður og mikið gras á Þeistareykjum og var það hey sett þar saman og ekið á hestum og sleðum heim um veturinn. Sumarland er þar gott og mjólkudu kvíaær vel hjá Sigurði [Guðmundssyni] og mjólkinn feit og kostarík." Kristján Jóhannesson [f. 1892], Árbók Þingeyinga 1980, 114. 2001: Vallendissvæðið - Þeistareykjatún og -grundir - er um 600 m frá austri til vesturs og 500 m frá norðri til suðurs. Túnið er náttúrulega slétt, en víða - einkum norðaustantil - eru hvompur og dældir sem líta út eins og dauðir hverir sem gróið hefur yfir. Mýrlendi er víða í dældum norðvestantil í túninu. Einnig eru sumsstaðar dældir - ekki síst í tóftaveggjum - sem líta út eins og grónir rofblettir

og börð. Fjar bæjarstæðinu (einkum til norðurs og austurs) tekur lyng við vallendisgróðri á harðbalanum, sem er nokkurnveginn kringlótt svæði en þar utan við er þýfður lyngmói. Í fjallshlíðinni sunnan og suðvestan við túnið eru grónir geirar og sumsstaðar stórar vallendisflatir sem verið hafa engi Þeistareykjabænda. Þau eru mjög grasgefin en sundurskorin af hveragiljum.

SP-250b:001 *Þeistareykir* bæjarhóll býli 65°52.667N 16°57.600V

Mynd 4. Bæjarhóll úr NNV. © FSÍ 2001.

"Bærinn stóð röska 10 km suður frá Sæluhúsmúla á Reykjaheiði, og nálægt fimm km austur frá Lambafjöllum, norðvestan undir felli einu lágu, sem nefnist Bæjarfjall." segir í Lýsingu Þingeyjarsýslu. Þeistareykjatúnið er norðvestan undir Bæjarfjalli og bæjarhóllinn í því miðju fast við vegarlóðina. "Á Þeistareykjum markar fyrir talsverðum bæjarrústum, og líklega hefur bærinn alltaf verið á sama stað, þar sem eldri kofinn er nú. Rústir þessar eru algerlega yfirgrónar. Aldrei munu þær hafa verið rannsakað[ar], og ekki er mér kunnugt um, að þar hafi fundizt neinar fornminjar." Ódáðahraun III, 169. Bæjarhóllinn er fast norðan við

Þeistareykjaveg þar sem hann beygir til norðurs, á móts við þar sem slóð liggur af honum til suðausturs upp að núverandi sæluhúsi. Hóllinn er rúmlega 200 m NNV af sæluhúsinu.

"Þar gengur dálítið leirgil með vellandi leirhverum niður gegnum grundirnar, og er túnið upp og ofan með þessu gili norðanverðu. ... Skammt frá [eldra sæluhúsinu] er brunnurinn, en í honum er vatnið um 30 C heitt og ekki laust við brennisteinskeim." - Ódáðahraun I, 39. Bæjarhóllinn er á sléttum vallendisgrundum og liggur malarborinn vegur fast norðan við hann. Skammt ofan við byrjar landið að hækka upp að Bæjarfjalli og liggja grasgeirar hátt upp í fjallið, sundurskornir af hveragiljum. Vegurinn liggur fast við hólrsæturnar að sunnan og asutan og gæti hafa skemmt hann.

1775 voru Þeistareykir í eyði, en nokkur af bæjarhúsum voru enn uppistandandi og notuð sem hlöður af bóndanum á Laxamýri sem slær túnið - OO Oeconomisk Reise, 703. "1876 lét C.G.W. Lock gera skála í sambandi við brennisteinsnám á Þeistareykjum" Ódáðahraun III. "Er Kristján man fyrst eftir, var í gamla bæjarstæðinu stór skáli, sem Englendingar byggðu, er þeir unnu brennistein á Þeistareykjum. Þessi skáli var notaður um áratugi eftir það sem gangnamannaskýli." Ö-Þeistareykir viðb, 6. Sbr.: "Komu þeir að Þeistareykjum að kveldi [líkl um 1900] og gistu þar um nóttina í gangnamannakofa sem var allstórt hús, frá þeim tíma er unninn var brennisteinn til útflutnings á Þeistareykjum." Árbók Þingeyinga 1980, 110. Saga höfð eftir Þórhalli Kristjánssyni á Breiðumýri um menn sem vöktu yfir fjársafni á Þeistareykjum og fundu ekki kofann - Gráskinna IV, 90. Saga um Kristján Halldórsson smið á Húsavík sem fór að vitja hesta á Þeistareykjum. "Kristján bjóst um í kofa, er þar var. Hann var lítið meira en manngengur, farið inn um lítið gat á þekju, og var það byrgt með hellu, er inn var komið - Gríma 19, hefti s. 73. "... langt mun nú síðan kofi með þeim ummerkjum, er sagan greinir, hefur verið á Þeistareykjum." Ódáðahraun III, 169. Hóllinn er sporöskjulaga, heldur lengri frá norðri til suðurs. Hann rís um 2,5 m yfir umhverfið og er mun hærrí og brattari að norðan enda lækkar landið undan honum þeim megin. Efst á hólnum vestanmegin er grjótdreif sem gæti verið úr lítill byggingu, e.t.v. gangnamannakofa þeim sem á hólnum

var. Austan og sunnan við dreifina mótur fyrir afgangri tóft, 7x3 m að innan, e.t.v. skáli Englendinganna. Henni hallar til suðvesturs og hafa dyr verið á suðvesturgafli. Grjót er í veggjum/undirstöðum. Hornrétt á þessa tóft vestan við er gerði, 6x5 m að innan, og er það beint neðan (sunnan) við grjótdreifina. Gerðið er einnig grjóthlaðið en gróið er yfir hleðslurnar. Ýmsar misjöfnur aðrar eru á hólnum en engar með skýru tóftalagi. Undan hólnum gengur lítil rústabunga til suðurs, önnur til vesturs undan vesturhorni gerðisins og til norðvesturs er mikill tóftarani, um 20x20 m til viðbótar við sjálfan hólinn. Óljós tóft er austast á þessum rana, virðist snúa norður-suður og vera opin í suður, en aðrar tóftir verða ekki greindar þar þó allt svæðið sé augljóslega mannvistarleifar. Ennfremur má líta á rústahólinn sem 033 er á sem framhald bæjarhólsins til austurs.

Hættumat: hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: LP I, 327; Ódáðahraun I, 39-40; III, 158-169; Ö-Þeistareykir viðb, 6; Gráskinna IV, 90; Gríma 19, hefti, 73; Árbók Þingeyinga 1980, 110.

SP-250b:002 *Þeistareykjanámur* heimild um brennisteinsnámu 65°52.512N 16°56.777V

"Þeistareykjanámur eru aðalega í Neðri-Bóndhól, en hann er ekki í Bóndhólsskarði, heldur niður undan Bóndhólstorfu. Það er stór hól, gulur af brennisteini. Þar hyggur Kristján [Jóhannesson], að aðalbrennisteinsnáman hafi verið." segir í örnefnaskrá Ö-Þeistareykir viðb. Neðri Bóndhóll er rúmlega 500 m austur af núverandi sæluhúsi, vestan og neðan undir Bóndhólsskarði og vestan við grófina úr því.

Stór og áberandi hól undir fjallshlíðinni en ofan við Þeistareykjagrundir. Hverir eru uppi á hólnum og er hann að mestu hvítur af hverahrúðri. Allstórt hverasvæði með miklu af gulum brennisteini er norðan undir hólnum og hafi aðstæður ekki breyst mikið þá virðist það líklegasta námsvæðið. Vestur með fjallinu frá Neðra Bóndhóli - ofan við Þeistareykjatún - eru hverasvæði og hefur þar víða mátt taka brennistein þó svæðið undir Neðra Bóndhól virðist stærst og samfeldast.

Í örnefnalýsingu Ara Gíslasonar eru Þeistareykjanámur ekki talinn tiltekinn staður: "Þeistareykjanámur er nafn á brennisteinsþúfum. Sumstaðar eru sjóðandi hverir og sumstaðar hálfkaldar þúfur vestan undir Bæjarfjalli og Ketilfjalli."

Heimildir: Ö-Þeistareykir viðb, 6; Ö-Þeistareykjafréttur, 7.

SP-250b:003 hús sæluhús 65°52.588N 16°57.427V

"Í Þeistareykjatúni standa tvö sæluhús á barmi grófarinnar. Það neðra er eldra og fremur lélegt, en það mun standa nærri gömlu bæjarrústunum." Ódáðahraun I, 39. "Nýrra sæluhúsið stendur ofar með grófinni og nær henni. Það er myndarlegt hús, hlaðið úr grjóti með tyrfðu járnþaki. Norðurstafn hússins er steypdur og tvöfaldur. Má leiða gufu frá hver, sem er í gilinu rétt hjá húsinu inn í vegginn og þannig hita húsið. Húsið væri hið ágætasta til [40] gistingar, ef pallur væri í nokkrum hluta þess, eða bálkar til þess að liggja á og önnur smábægindi." Ódáðahraun I, 39-40. Nú er á Þeistareykjum "vandað gangnamannahús í eigu Aðaldælahrepps, byggt 1958 ... og gamli kofinn nú nýttur fyrir hesthús ..." BBSÞ, 516. Núverandi sæluhús er "A" hús efst í Þeistareykjatúni. Eldra hús - grjóthlaðið - er um 40 m vestan við, á barmi grófarinnar. Fast neðan við og samsíða því er tóft með steypubrotum, e.t.v. af eldra húsi.

Á vallendisgrund í aflíðandi brekku, efst í gamla Þeistareykjatúni, á barmi hveragrófar.

Langveggir hússins eru grjóthlaðnir en austurgافل steypdur. Tréþil er fyrir vesturgafli og þar dyr á húsinu. Húsið er niðurgrafið í austurenda. Grjóthleðslur eru byrjaðar að springa að norðanverðu en að öðru leyti er húsið í góðu standi og nýlegt bárujárnsþak á því. Norðan við það er 11 m langur veggur 10 m frá og virðist hann afmarka hússtæði. Þar innan í er grjóthréga, að mestu gróin en glyttir í steypubúta. Ljósmynd frá 1945 eða rétt fyrir er af sæluhúsinu í Ódáðahraun I, bls. 40.

Hættumat: hætta, vegna ábúar

Heimildir: Ódádahraun I, 39-40; III, 39, 169; BBSÞ, 516

SP-250b:004 heimild um kirkju

65°52.667N 16°57.600V

1394: "[í Múla] er þriggja presta skyld og tveggja diackna. taka heima j leygu fíorar merckur. enn vtann gardz adrar fíorar ef ecki lyckst af þeistareykium." - DI III 576-78. 1461: "[í Múla] er þriggja presta skyld oc tveggja diakna. tekzt heima j leigu. iiij. merkr. en vtan gardz adrar. iiij. ef lykzt af þeistareykium." DI V, 284. Ekki er vitað hvar kirkjan stóð og engar af hinum fjölmörgu tóftum í Þeistareykjatóni líkjast kirkju. Líklegast er að kirkjan hafi verið nálægt bænum, t.d. á rústarananum mikla sem gengur norðvestan undan bæjarhólnum. Múlakirkjumáldagar frá 1394 og 1461 - þó misvísandi séu - verða ekki skildir öðruvísi en að bænhús eða kirkja hafi verið á Þeistareykjum á miðöldum. Ekki er getið um aðrar útkirkjur í Múlaþingum en á Rauðuskriðu, en þar var hálfkirkja sem væntanlega hefur greitt 2 merkur fyrir þjónustu Múlaprests og gæti þá komið heim og saman að önnur hálfkirkja hafi verið á Þeistareykjum sem greiddi hið sama. Sé hinsvegar máldaginn frá 1394 réttari þá verður hann varla skilinn öðruvísi en að afgangið af Þeistareykjakirkju hafi verið til viðbótar mörkunum fjórum sem Múlaprestur fékk utangarðs. Það orðalag gæti bent til að kirkjan á Þeistareykjum hafi ekki fengið reglulega þjónustu og því ekki komið af henni reglulegar tekjur.

Hættumat: hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: DI III, 576-78; DI V, 284.

SP-250b:005 tóft stekkur

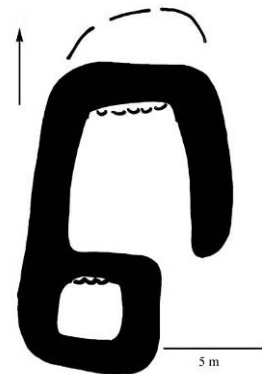
65°52.539N 16°56.733V

Norðan og austan við Neðri Bóndhól (sbr. 002) eru sléttar grundir sem ná að grófinni úr Bóndhólsskarði. Norðarlega á þeim er tóft. Hún er um 50 m norðasutan við rætur Bóndhóls og 20 m sunnan við lítinn hraunhól sem er ofan og sunnan við hverasvæðið norðan undir Neðra Bóndhóli.

Á sléttri vallendisgrund skammt frá hverasvæði, allhátt ofan við Þeistareykjatóni og í hvarfi frá bænum.

Tóftin er tvískipt. Lítið hólf eða kró er í norðurenda og vesturveggur gliðnar út þannig að inngangur er á ská til hliðar við króna. Grjóthleðsla sést í suðurgafli að innan en annars er tóftin alveg gróin.

Hættumat: engin hætta

SP-250b:006 tóft

65°52.652N 16°57.627V

20 m VSV af bæjarhólnum 001 er tóft, fast norðan við Þeistareykjaveg og nemur suðvesturgافل hennar við vegbrúnina. Á sléttri vallendisgrund, gamalt tún. Fast við malarborna vegarslóð og 10 m sunnan við gróf með hveravatni.

Einföld aflöng tóft, 13x8 m að utan. Veggir eru mjög breiðir og sokknir og er tóftin aðeins 7x1,5 m að innan. Dyr virðast hafa verið austantil á suðurlanghlið. Tóftin snýr suðvestur-norðaustur. Vegarslóðin gæti hafa skemmt blásuðvesturendann á tóftinni.

Hættumat: hætta, vegna framkvæmda

SP-250b:007 tóft

65°52.638N 16°57.702V

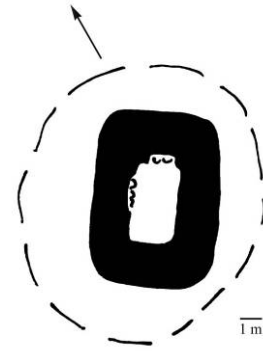
Rúmlega 50 m suðvestur af 006 er tóft. Hún er 4 m norðan við Þeistareykjaveg þar sem hann sveigir til austurs í átt að bæjarhólnum 001.

Í jaðri vallendisgrundar/gamals túns. Vestan við eru grónir farvegir eftir hveravatn og vestan við þá lyngmóar.

Einföld, aflöng tóft á litlum rústahól sem er um 12x12 m að stærð. Tóftin sjálf er 8x6 m að utan en 4x2 m að innan. Hún snýr SSV-NNA og eru dyr hvergi greinilegar. Grjót sést í veggjum.

Hættumat: hætta, vegna framkvæmda

SP-250b:008 gerði 65°52.648N 16°57.724V

Um 30 m vestan við bæjarhólinn 001 og um 10 m norðvestan við tóft 006 er allstórt gerði. Það er norðan við veginn að Þeistareykjum og norðan við tóft 007 en austan við tóft 009.

Í náttúrlega sléttu túni, en skammt vestan við tekur við lyngmói.

Gerðið er aflangt frá austri til vesturs, um 70 m langt og 43 m breitt. Í suðvesturhorni þess er tvískipt tóft, sem gæti verið yngri en gerðið. Hún er byggð saman við vesturhlið þess og er um 9x5 m að utanmáli. Undan henni gengur lítið hól til vesturs sem gæti verið kró eða eldri tóft sem snúið hefur austur-vestur. Gerðið tengist gerði 011 að norðan og er sameignilegur veggur á um 9 m bili, en á milli þeirra er geil sem líta mætti á sem tóft eða kvíar, en þó virðist frekar eins og þar hafi verið girt framhjá dýi eða votlendisbletti. Hlið virðast hafa verið á gerðinu við suðvesturhorn og á norðurhlið vestarlega, þ.e við tvískiptu tóftina og þar sem gerðin tvö koma saman. Undan suðurvegg gerðisins gengur garðlag til suðvesturs í átt að tóft 007 og er það greinilega eldra en sá rústahóll - alls um 17 m langt. Samhliða suðurhliðinni að innan er brún sem gæti verið garðlag og er hún 4-5 m norðan við suðurhliðina. Að vestanverðu gæti hún verið suðurveggur í þríhyrnu hólfi innan í gerðinu. Við austurhlið, einnig að innan, er 2x2 m pallur eða þúst sem gæti verið leifar af lítilli tóft. Veggir gerðisins eru mjög útlattir en signir í tóftinni við suðvesturhorn þess. Veggir eru víðast um 2 m breiðir og 0,6 m háir.

Hættumat: hætta, vegna framkvæmda

SP-250b:009 tóft

65°52.643N

16°57.802V

Um 55 m vestan við tvískiptu tóftina í suðvesturhorni gerðis 008 og um 51 m beint suður af tóft 010 er stór tóft á flata sem hallar til vesturs niður að tjörninni.

Á snögggrónum vallendisflata utan hins eiginlega túns. Umhverfis eru þýfðir lyngmóar. Þessi tóft er einna næst tjörninni af tóftum á Þeistareykjum en þó eru þangað um 300 m.

Þrískipt tóft, alls 10x6 m.

Hún snýr austur-vestur og skiptist í tvö aflöng samsíða hól og lítið hól austan við það nyrðra. Veggir eru mjög signir, víðast um 1,5 m breiðir. 25 m austar er hringlaga hvompa, um 5x5 m að stærð, sem gæti verið tóft en líka gróinn rofblettur.

Hættumat: hætta, vegna framkvæmda

SP-250b:010 tóft 65°52.681N 16°57.812V

31 m vestan við mitt gerðið 011 og 51 m norðan við tóft 009 er tóft.

Tóftin og nánasta umhverfi hennar er grasi gróið en hún er á lágu lyngmóaholti fast vestan við hið eiginlega tún.

Tóftin snýr norður-suður og er 12 m löng og 5-6 m breið. Hún er einföld, en þó er veggur innan við suðurgafli þannig að lítið hólf eða bás myndast við innganginn sem er syðst á austur langhlið. Grjót sést í sverði í botni tóftarinnar sunnantil og í austurvegg að utan. Þar er rof í vegginn og sést að grjóthleðslan er ekki meir en 0,7 m breið og bendir það til að tóft þessi sé af rétt eða stekk fremur en húsi. Önnur tóft lík þessari í Þeistareykjatóni er 035. 7 m sunnan við er þúst með 3 hvompum, alls 7x5 m og snýr austur-vestur. Þar gætu leynst tóftarleifar og væru þær þá mun eldri en stóra tóftin því þústin er gróin lyngi.

Hættumat: hætta, vegna framkvæmda

SP-250b:011 gerði 65°52.678N 16°57.759V

Norðan við gerðið 008 og samtengt því á 9 m kafla er annað gerði sem snýr norður-suður og myndar vesturhlið túnsins. Það er á milli tóftanna 010 og 017 og frá því liggja túngarðarnir 013 og 014 til norðurs. Í því miðju er tóft.

Í gömlu náttúrulega sléttu túni og eru sumsstaðar hvompur með votlendi.

Gerðið er sambyggt við gerði 008 en á milli þeirra er geil með gördum á þrjá vegu sem mætti túlka sem tóft eða kvíar þó vera megi að þar hafi aðeins verið girt framhá dýi eða votlendisbletti. Gerðið er 60 m langt og 30 m breitt. Í norðvesturhorni þess er rofsvæði ofan í hól sem þar hefur verið og er óhægt að greina hvort garðurinn er horfinn þar eða hvort girt hefur verið framhá hólnum að sunnan og austan. Í gerðinu miðju er einföld aflöng tóft, 10x4 m að utan, og snýr heldur á skjön við gerðið. Allir veggir eru signir, um 2 m breiðir í gerðinu en 1 m í tóftinni. Vesturveggur gerðisins stendur hæst og er mjög sprunginn í þúfur.

Mynd 5. Gerði 011 með tóft inni í, úr NA. © FSÍ 2001.

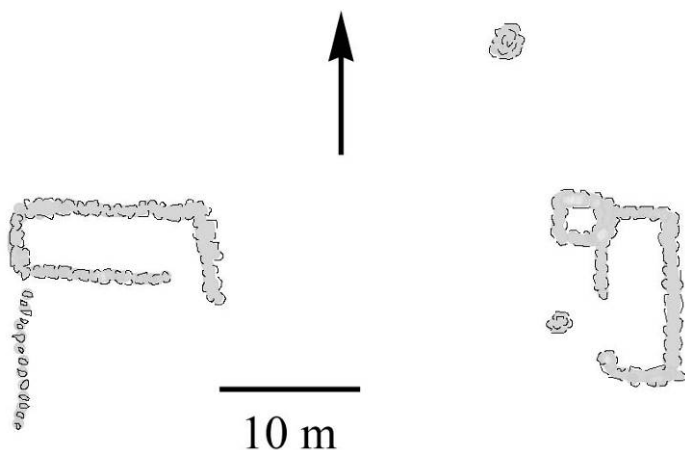
Hættumat: hætta, vegna framkvæmda

SP-250b:012 Stekkhólar 2 tóftir stekkur

65°52.479N 16°58.074V

"Sunnan Bóndhólsskarðs er svo Bæjarfjall, mikið gróið norðan og norðan í því Lambhólar. Suður með Stekkhólar og Stórhver, stór leirhver suðaustur af Stekkhólum." segir í örnefnalýsingu. "Stekkhólar eru nokkurn spól sunnan við Þeistareyki og stekkurinn í þeim. Stórhver telur Kristján [Jóhannesson], að sé austnorðaustur af Stekkhólum, við rætur Bæjarfjalls, og upp af honum álitur hann, að sé

Kýrfóðurrindi vestan í Bæjarfjalli." segir í annari lýsingu og í enn annari: "Vestan í Bæjarfjalli heitir Kýrfóðurrindi, og þar suður með fjallinu heitir Stekkur." og virðist þetta allt sami staðurinn. Stekkhólar eru um 600 m VSV af núverandi sæluhúsi á Þeistareykjum og er

stekkurinn í þeim vestanmegin, fast vestan við leirhverasvæði, um 100 m norðvestan við

Mynd 6. Vestari tóftin (réttin) í Stekkjarhólum, úr austri. © FSÍ 2001.

Mynd 7. Eystri tóftin (stekkurinn) í Stekkjarhólum, úr vestri. © FSÍ 2001.

vegin að Þeistareykjum. Ofrausn er að kalla þetta svæði hóla, það er meira eins og hæðarbrún sem snýr að bænum en er flöt að vestan.

Lág hraunbunga að mestu gróin grasi og mosa. Leirhverasvæði er fast austan við stekkin en grasgrundir með hverasvæðum vestan við. Gróið hveraop er gegnt dyrum stekkjans - sem tæplega virðist hentugt og má vera að stekkurinn sé eldri en hveravirkni á þessu svæði.

Á þessum stað eru tvær tóftir og eru 25 m á milli þeirra. Austar er tvískipt stekkjartóft, grjóthlaðin. Dyr eru á réttinni sunnarlega á vesturlangvegg. Króin er hlaðin utan í vesturlangvegg norðantil. Vörðubrot er fast vestan við dyraopið og annað um 10 m NNV við. Tóftin er hlaðin innan í brún í hraunklöppinni. Réttin er 6x3 m að innan en króin 3x2 m. Vestari tóftin er grjóthlaðin rétt, 13x8 m að utan og 11x5 m að innan. Hún snýr austur-vestur og eru dyr austast á suðurlangvegg. Austurgafli heldur áfram til suðurs og myndar þannig aðhald utan við dýrnar. Einnig er grjótdreif í framhaldi af vesturgafli og brún samhliða suðurlangvegg eins og þar hafi verið annað hól eða einhverskonar bráðabirgða bygging. Í athugasemdum Krisjtáns Jóhannessonar í Klambraseli við Ö-Þeistareykjafrétt segir: "Suðaustur af Stekk er leirhver, sem heitir Stórhver. Nýtt hitasvæði kom upp á þessum slóðum fyrir 2 árum." (ritað 1968) - Ö-Þeistareykjafréttur, 11.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Þeistareykjaland, 4; Ö-Þeistareykir viðb, 7; Ö-Þeistareykjafréttur, 7, 11.

SP-250b:013 garðlag túngarður 65°52.708N 16°57.773V

Garðlag gengur til norðurs frá norðvesturhorni gerðis 011.

Syðsti hlutinn er á valllendishól í túnjaðri en mestallur garðurinn er í mýri - nú þurri - og hefur sokkið í hana.

Frá gerðishorninu er garðlagið mjög skýrt í 36 m en þaðan er kantur í mýrinni í sömu stefnu í um 32 m til viðbótar og endar þar í stakri þúfu. Norðan við hana heldur mýrin áfram en engin merki sjást um garðlag þar eða í móanum sem tekur við alllangt norðan við. Austan við þúfuna eru hinsvegar 3 litlar þúfur í röð og gætu þær verið leifar af norðausturhlið í gerði sem þessi garður væri þá vesturhliðin á en 014 austurhliðin. Þykkt veggja er 1,5-2 m og hæð syðst 0,9 m en víðast mun minni, 0,2 - 0,4 m.

Hættumat: hætta, vegna framkvæmda

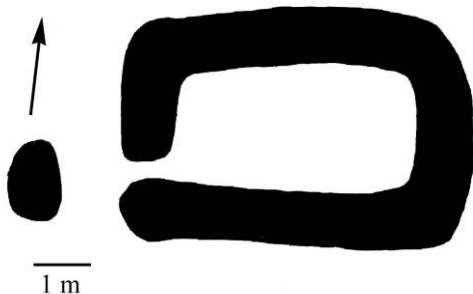
SP-250b:014 garðlag túngarður 65°52.713N 16°57.746V

Garðlag liggur til norðurs frá norðausturhorni gerðis 011, samhliða garðlagi 013, en nær mun

lengra í vestur.

Í túnjaðri og er deiglent sitthvoru megin við garðinn fyrstu 30 m norður frá gerði 011 en þar norðan við eru sléttar harðbalagrundir og er garðurinn þar mjög breiður, krókóttur og sokkinn. Garðurinn er beint framhald af asuturhlið gerðis 011, en sveigir strax til austlægarí stefnu. Eftir 32 m er skarð í garðinn, og þar gengur 5 m veggþútur til norðvesturs. Skarðið er 2 m breitt. Frá því liggur garðurinn í 7 m í norður og þar er annað skarð og annar stubbur sem gengur 10 m í norðvestur. Sá stúfur gæti hafa haldið áfram og tengst norðurendanum á 013 og myndað þannig þriðja gerðið í vesturjaðri túnsins. Inni í því gæti hafa verið minna gerði við austurhlið sem stúfarnir tveir eru leifar af. Nyrðra skarðið er 3 m breitt og þaðan má rekja garðinn tæpa 50 m til viðbótar með stefnu á tóft 016, rétt framhjá tóft 015 sem er 3 m vestan við. Nyrst er garðurinn orðinn mjög breiður, sokkinn og slitróttur. Mögulegt er að um 10 m veggstúfur gangi út til norðvesturs norðan við tóft 015 og þessvegna ekki ómögulegt að þar sé norðausturhorn í enn einu gerðinu. Garðurinn er alls um 90 m langur, mest 3 m breiður og 0,7 m hár.

Hættumat: hætta, vegna framkvæmda

SP-250b:015 tóft 65°52.734N 16°57.740V
3 m vestan við norðurendann á garðlagi 014 er tóft.

Í túnjaðri. Á snöggrónum harðbala en vestan og norðan við er þurr mýri.

Tóftin er einföld og aflöng, snýr austur-vestur og hefur dyr sunnantil á vesturgafli. Hún er 9x6 m að utanmáli. Veggir eru 1,5 m breiðir og um 0,7 m háir. Algróin og sér hvergi í grjót. Mögulegt er

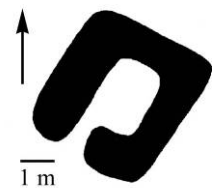
að garðlagið 014 hverfist um tóftina - jafnvel þannig að það hafi myndað fjórða gerðið í vesturhlið túnsins og hefur tóftin þá verið norðaustast í því gerði. 19 m vestan við tóftina, niðri í mýrinni, er 9x6 m regluleg dæld og mishæð við norðausturhorn hennar sem gæti verið leifar af vegg. Það gæti verið tóft sem sokkið hefur í mýrina.

Hættumat: hætta, vegna framkvæmda

SP-250b:016 tóft 65°52.748N 16°57.708V
25 m NNA við norðurendann á garðlagi 014 og um 26 m NNA við tóft 015 er önnur minni tóft. Á milli er gróinn skorningur sem liggur austur-vestur með mýrardragi í botni.

Á sléttum harðbala, gömlu túni.

Lítill einföld tóft, 4x3 m að utan með dyr á miðjum suðurvegg. Tæpa 40 m ANA við þessa tóft er lítill ávalur hóll. Ekki eru á honum sýnileg mannaverk en hann er eina mishæðin í annars glersléttu túninu á þessum slóðum og gæti því verið mannvirki. Austan við hann eru óreglulegar hvompur sem gætu verið eftir uppmoksturinn. Hóll þessi er um 14 m vestan við veginn norður frá Þeistareykjum.

Hættumat: hætta, vegna framkvæmda

SP-250b:017 tóft 65°52.690N 16°57.728V
4 m austan við gerðið 011 og 6 m sunnan við norðausturhorn þess er lítill tóft.

Í túni.

Tóftin er lítill, einföld og snýr norður-suður, og er heldur á skjön við gerðið 011 en hefur svipaða stefnu og tóftin inni í því. Hún er 6x3,5 m að stærð. Dyr eru ekki greinilegar. Tóftin er byggð ofan á rana sem

liggur í boga frá bæjarhólnum, fyrst til vesturs en sveigir svo til norðurs meðfram gerðinu 011. Annar slíkur rani er milli þessa og gerðisins 008 og liggur sá beint til vesturs frá bæjarhólnum, Mögulegt er að þetta séu garðar en þeir gætu einnig verið náttúrumyndanir. Skarð er í ranann kringum tóftina eins og efni úr honum hafi verið notað í hana.

Hættumat: hætta, vegna framkvæmda

SP-250b:018 *Kvíhólaaðhald* heimild um rétt

"Í klettaborgum vestur af Kvíhólafjöllum var hlaðið Kvíhólaaðhald fyrir fé..."

Heimildir: Ö-Þeistareykjaafreitur, 7

Mynd 8. Þeistareykjaaðhald úr austri. © FSÍ 2001.

SP-250b:019 *Þeistareykjaaðhald* tóft rétt 65°51.837N 16°58.925V

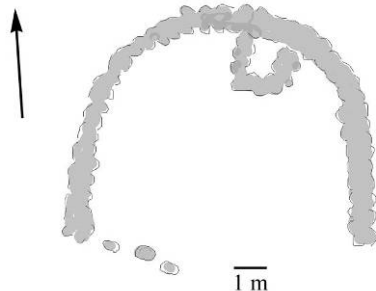
"Í klettaborgum vestur af Kvíhólafjöllum var hlaðið Kvíhólaaðhald fyrir fé, og Þeistareykjaaðhald er norðar hjá Þeistareykjum." segir í örnefnalýsingu. Þeistareykjaaðhald er vestan undir Bæjarfjalli, um 20 m vestan við veginn að Þeistareykjum, 200 m norðan við efnisnámu sem er austan við þar sem vegurinn kvíslast og slóði liggur af aðalveginum beint til norðurs út í hraunið. Undir fjallshlíð, á sléttlendi. Í kring er

upplástursgeiri með þéttri breiðu af hraungrýti í moldarflagi. Aðhaldið sjálft er gróið lyngi.

Aðhaldið er skeifulaga og opnast til suðurs. Það er hlaðið úr grjóti og rís hleðslan hæst á norðurhlið. Þar eru 4-5 umför, mesta hæð um 1 m. Hleðslan er um 1 m breið. Lítil kró, 1,5x1 m, er hlaðin við norðurvegin að innan. Austur- og vesturveggir eru mun lægri og sá vestari alveg gróinn. Frá suðurenda hans liggur grjótdreif til austurs sem gætu verið leifar af suðurvegg.

Hættumat: hætta, vegna mannaferða

Heimildir: Ö-Þeistareykjaafreitur, 7

SP-250b:020 brunnur 65°52.683N 16°57.631V

"Nú eru þar [á Þeistareykjum] engin mannvirki utan brunnur, sem var og er enn í varpanum, hlaðinn innan með hraungrjóti, annars allt jafnað við jörðu." segir í örnefnalýsingu. "... Skammt frá [eldra sæluhúsinu] er brunnurinn, en í honum er vatnið um 30 C heitt og ekki laust við brennisteinskeim." - Ódádahraun I, 39. Brunnurinn er tæplega 30 m NNV af bæjarhólnum og er tóft 022 á milli.

Brunnurinn er í dæld neðan undir bæjarhól - í túni sem á þessum stað er dældótt með dýjahvömpum og hraukum á milli. Óljóst er hvað af því er manngert og hvað náttúrulegt. Dý eru ofan við brunninn að austan.

Brunnurinn er sporöskjulaga, tæplega 1 m frá norðvestri til suðausturs og um 0,6 m frá suðvestri til norðausturs. Hann er grafinn inn í brekku að sunnan. Hann er grjóthlaðinn að innan en torfi hefur verið hlaðið ofan á og í kring. Á VNV hlið hefur hleðslan verið rofin og þar er dý framan við þar sem skepnur hafa sótt í brunninn. Þar er grjótdreif framan við en spýtnabrák er einnig til hliðar sem gætu verið leifar af hlemmi. Lítilsháttar varmi er í vatninu,

sem er á að giska 15-20° heitt.

Hættumat: hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Ö-Þeistareykir viðb, 1; Ódádahraun I, 39.

Mynd 9. Op Mórahellis úr NNA. © FSÍ 2001.

SP-250b:021 *Mórahellir* hellir
útilegumannabústaður

65°52.887N 16°57.187V

Mórahellir "Er á sléttri grundinni suðvestur frá Kömbum. Talið er, að þar hafi hafst við sakamaður vetrarlangt eða meir. Ótrúlegt tel ég það. Þó sést þar upphlaðinn grjótbálgur, sem rúmflat. Margar sagnir eru um Þeistareykja-Móra og reimleikana þar allt fram á þessa daga." segir í örnefnalýsingu. Í annari lýsingu kemur fram að hellirinn sé norðarlega á Þeistareykjagrundum, litlu norðar en þar sem Grófin úr

Bóndhólsskarði endar. Mórahellir er norðaustan við Þeistareykjatún, um 500

m NNA af núverandi sæluhúsi og um 70 m vestan við brúnina á hrauninu sem kemur úr Bóndhólsskarði. Lítil varða (4 steinar á hraunklöpp) er 3 m vestan við hellisopið, og sést hún vel að en hellirinn sjálfur sést ekki fyrr en að er komið.

Lyngmói á uppgrónu helluhrauni, í sléttum hvammi sem yngra hraun (þó einnig gróið) myndar asutan við.

Hellirinn liggur til austurs frá opinu. Hellisgólfið er um 2 m undir yfirborði og er farið beint niður í hellinn að ofan - nokkrir steinar eru í veggnum við opið sem líklegt er að hafi verið lagaðir til af mönnum til að auðvelda niður- og uppgöngu. Hellisþakið slútir niður við opið en þegar inn fyrir er komið rís það í um 1,7 m hæð. Hellirinn er aflangur frá austri til vesturs og er hlaðinn bálgur norðanmeginn, um 3 m langur og um 0,5 m hár. Þar ofan við er slétt fleti. Hellisbotninn er slétt moldargólf. Aðalhellirinn er um 5x4 m að stærð en liggur mun lengra til vesturs en þar er hann svo lágur að ekki sést hvar hann endar ljóslost. Norðvesturhlið og suðurhlið eru nærri lóðréttar. Kristján Jóhannesson segir svo frá í Árbók Þingeyinga 1980: "Sögur herma að eitt sinn hafi sakamaður falist á Þeistareykjum vetrarlangt, ekki samt í gangnamannakofa eða bæjarhúsum heldur í helli sem er yst í Þeistareykjagrundum. Ekki hef ég heyrt nafn þessa manns en í þjóðsögunum er hann kallaður Þeistareykjamóri og afturgenginn birtist hann sem mórauður hundur og er talið að hann hafi oft glettst við fólk bæði úti og inni á Þeistareykjum. Hellir sá er Móri á að hafa falist í heitir síðan Mórahellir. Þegar ég var unglingur [1905-10] kom ég fyrst í Mórahelli að vorlagi. Hann er í sléttri grund og sést ekki fyrr en komið er að opinu sem er slétt við grundina, og um metri í þvermál. Þá lá úti fyrir opinu stór hraunhella brotin í tvennt, átti hún að hafa verið notuð til að loka hellinum. Þegar inn í hellinn kom er þar hlaðinn grjótbálgur úr hraungrjóti, auðsjáanlega gerður af mannahöndum, á hæð við rúmstokk, og það grjót hefur þurft að flytja að, því ekki er grjót þar við, og átti þar að hafa verið rumbæli Móra, og hellirinn hefur verið kallaður Mórahellir í manna minnum.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Þeistareykjaland, 8; Ö-Þeistareykjafréttur, 4; Árbók Þingeyinga 1980, 108-109.

SP-250b:022 tóft

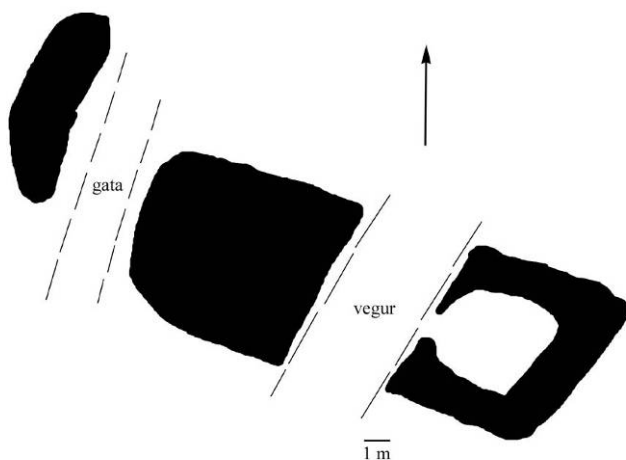
65°52.679N 16°57.611V

5 m norðan við bæjarhól 001, milli hans og brunnsins 020, er allstór rústahóll með tvískiptri tóft ofan á.

Í túni, við bæjarhól, á samfelldu rústasvæði. Brunnur er skammt norðvestan við.

Hóllinn er 17x13 m að utanmáli, heldur lengri frá norðri til suðurs. Á honum eru tvær reglulegar dældir. Sú syðri snýr norður-suður og er 5x2 m að innanmáli. Hin snýr hornrét á hana að norðan og er 7x2 m að innan. Norðan við vesturendann á henni er dæld sem gæti verið lítil tóft eða leifar af eldri byggingu en þær eru greinilega undir því veggir eru allt að 5 m breiðir.

Hættumat: hætta, vegna framkvæmda

SP-250b:023 tóft

65°52.689N 16°57.575V

19 m austan við 022, um 20 m norðaustan við bæjarhól 001 er hólhrúgald fast við veginn frá Þeistareykjum til norðurs og liggur hann yfir það. Austan við veginn er tóft og hefur hann skemmt vesturhlið hennar. Hún er á sama hól og vegurinn og er þetta allt sami minjastaðurinn sem vegurinn liggur yfir.

Í túni skammt frá bæjarhól - malarborinn vegur liggur yfir

rústirnar.

Tóftin sem er fast austan við veginn er ferköntuð, 6x6 m að utan, en ekki alveg hornrétt. Vegurinn er 4 m breiður og hrúgaldið vestan við 7x7 m að stærð. Fast vestan við það er geil með djúpum en grónum hjólförum. Vestan við þau er þúfnarimi sem gæti tilheyrð þessum mannvirkjaleifum, sem þá hafa verið skemmdar af tveimur kynslóðum af bílvegum á Þeistareykjum.

Hættumat: hætta, vegna framkvæmda

SP-250b:024 tóft

65°52.700N 16°57.561V

1 m norðaustan við norðausturendann á 023 er önur tóft sem liggur samsíða veginum norður frá Þeistareykjum.

Í túni en mýrarblettur er austan við tóftina og malarborinn vegur fast vestan við. Hann hefur þó ekki skemmt þessa tóft.

Tóftin er aflöng, alls 26 m löng og 8 m breið nema í norðurendann þar sem hún er 10 m breið. Þar hefur minni tóft, 12x8 m verið byggð ofan í stóru tóftina og er mögulegt að eldra hús þar undir hafi snúið þvert á hitt. Veggir eru um 2 m breiðir og byrjaðir að hlaupa í þúfur. Hleðsluhæð er 1,1 m í yngri tóftinni en 0,6 m í þeirri eldri.

Hættumat: hætta, vegna framkvæmda

SP-250b:025 tóft 65°52.687N 16°57.545V
11 m suðaustan við austurhorn tóftar 023 og 11 m austur af veginum norður frá Þeistareykjum og um 20 m austur af suðurhluta bæjarhóls 001, er tóft.

Í túni.

Um 7x6 m tóft er á austurenda rústahóls sem er alls 14x6 m að utan. Ekki er greinilegur suðvestur- eða norðvesturveggur í suðvesturhlutanum en hóllinn snýr VSV-ANA. Hleðsluhæð er 1 m í tóftinni og er hún alldjúp í austurendanum. Breidd veggja er um 1 m.

Hættumat: hætta, vegna framkvæmda

SP-250b:026 tóft 65°52.682N 16°57.544V
7 m sunnan við 025 og um 13 m austan við veginn norður frá Þeistareykjum og 20 m austan við bæjarhólinn er lítil tóft.

Í túni.

Tóftin er 11x7 m að utan og skiptist í 2 hólf. Hún snýr austurvestur og er vestara hólfíð mjórra og óskýrara. Tóftin er sýnu sokknari en 025 og greinilega eldri. Breidd veggja er 1,5-2 m.

Hættumat: hætta, vegna framkvæmda

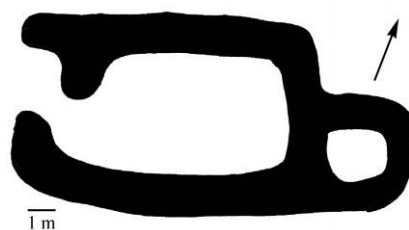
SP-250b:027 tóft
15 m ANA við tóft 026 og 12 m ASA við tóft 025 er tóft. Hún er um 50 m austan við norðurhlið bæjarhólsins.

Í túni.

Tóftin er aflöng, snýr VSV-ANA og opnast í vesturenda. Í austurenda er smáhólf eða kró. Tóftin er alls 15x7 m en króin er 3,5x3 m að utan og er því undir minna formi en aðaltóftin. Gólf króarinnar er einnig feti herra. Gæti verið stekkur.

Hættumat: hætta, vegna framkvæmda

65°52.690N 16°57.513V

SP-250b:028 tóft

65°52.693 N 16°57.509 V

3 m norðaustan við norðausturhlið tóftar 027 er stór tóft.

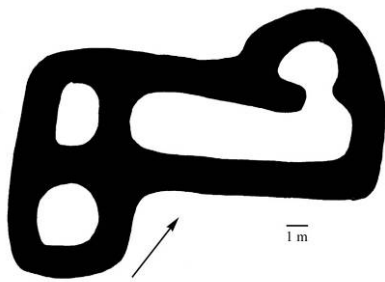
Í túni og stendur heldur herra en tóftirnar 023-027 sem eru nær bæjarhólnum.

Rústahóllinn er alls 38 m langur og um 9 m breiður. Hann snýr

norðaustur-suðvestur. Á honum eru 3 tóftir. Vestast er 6x5 m tóft, þá kemur 1 m bil og þar opnast stærsta tóftin sem er 13x9 m að stærð. Veggir hennar eru víðast meir en 2 m breiðir. Dyr hafa verið á vesturgafli. Austan við hana er 6 m breiður bálkur þar sem ekki sést til tóftarlags en þar austan við er önnur 13 m löng tóft en hún er sýnu breiðari en hin, eða 4 m að innan, og gæti verið að hluta niðurgrafin. Suðurveggur hennar er aðeins um 0,5 m breiður en norðurhliðin er mjög breið og hleðslur sprungnar. Grjóthrúga er utan við austurhorn miðtóftarinnar en ekki er greinilegt hvort grjótið er úr vegghleðslu.

Hættumat: hætta, vegna framkvæmda

SP-250b:029 tóft 65°52.694N 16°57.460V
22 m ASA af tóft 028 og um 100 m beint austur af bæjarhólnum 001 er tóft. Hún er sú austasta í túninu og ber herra en hinar. Hún er um 200 m norður af núverandi sæluhúsi.

Í túni. Suðaustan við gengur þúfnarimi niður hliðina og nær alveg að tóftinni.

Tóftin er fjórskipt, alls 18x13 m. Stærsta hólfíð er 11x3 m að innan og snýr norðaustur-suðvestur. Við suðurhorn hennar er

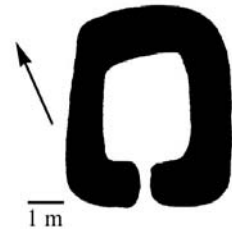
4x4 m hólf og vex lyng á þeim hluta og gæti hann því verið eldri. Við norðurhorn stóra hólfins er 3x3 m hólf og innangengt á milli. Við suðvesturenda stóra hólfins er svo síðasta og minnsta hólfíð, 3x1 m. Syðsti hluti tóftarinnar er allur mjög sprunginn í þúfur. Veggjapykkt víðast um 1,5 m.

Hættumat: hætta, vegna framkvæmda

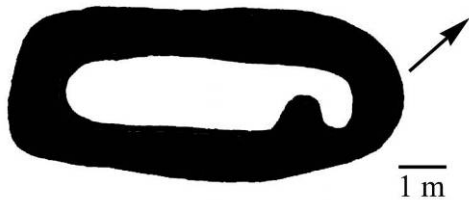
SP-250b:030 tóft 65°52.738N 16°57.504V
56 m NNA af tóft 028 og 73 m austur af veginum norður frá Þeistareykjum er tóft.

Á sléttu harðbalatúni.

Einföld ferhyrnd tóft, snýr suðvestur-norðaustur með dyr á suðvesturhlið, alls 5x4 m. Veggir eru brattir að utan þó þeir séu hvergi meir en 0,7 m háir. Fast austan við eru hvompur sem gætu verið dauðir hverir.

Hættumat: hætta, vegna framkvæmda

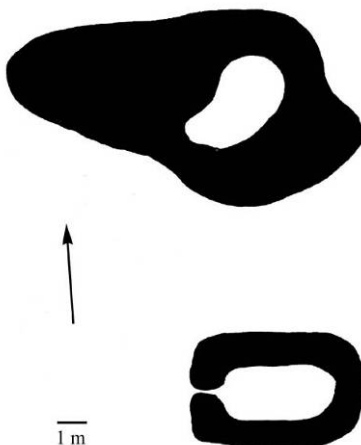
SP-250b:031 tóft 65°52.752N 16°57.582V
62 m VNV af 030 er tóft. Hún er 24 m austan við veginn norður frá Þeistareykjum.

Á sléttu harðbalatúni.

Einföld aflöng tóft. Hún snýr norðaustur-suðvestur og virðist hafa haft dyr á suðvesturgafli þó ekki sé það augljóst. Stærð alls 8x3,5 m. Hugsanlega er afstúkað

hólf í norðausturenda. Veggir eru um 1 m breiðir. Hvompur eru sunnan við sem gætu verið dauðir hverir.

Hættumat: hætta, vegna framkvæmda

SP-250b:032 2 tóftir 65°52.644N 16°57.570V
15 m sunnan við bæjarhólinn 001 eru tvær litlar tóftir. Þær eru á austurbarmi grófarinnar sem kemur niður af hverasvæðinu vestan við sæluhúsin milli þessara tófta og 038. Nyrðri tóftin er fast við Þeistareykjaveg, þar sem slóðin heim að sæluhúsinu greinist frá aðalveginum, og er syðri tóftin um 13 m vestan við þó slóð.

Í túni skammt ofan við bæjarhól, á grófarbakka. Malarborinn vegur liggur þétt við nyrðri tóftina og gæti hafa skemmt hana.

Syðri tóftin er sýnu greinilegri. Hún er einföld, snýr austur-vestur, með dyr á vesturgafli og 6x4 m að stærð.

Hin er meira eins og þúst og gæti hafa skemmst við vegarlagninguna. Hún er 5 m norðar og er 7x6 m að utan. Breidd veggja í syðri tóftinni er 1,5 m og hleðsluhæð 0,7 m.

Hættumat: hætta, vegna framkvæmda

SP-250b:033 tóft

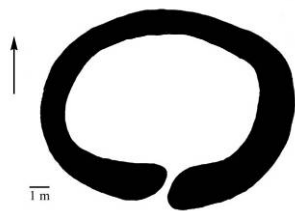
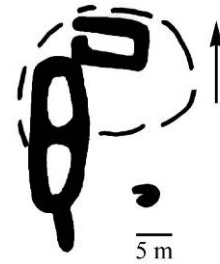
65°52.662N 16°57.551V

Fast austan við veginn sem liggur meðfram bæjarhólnum 001 að austan er tóft. Hún er mjög stór og liggur samsíða veginum um 2 m frá honum. Suðurendi hennar er á móts við gatnamótin þar sem slóðin heim að sæluhúsinu greinist frá Þeistareykjavegi. Sú slóð hefur skemmt suðvesturhorn tóftarinnar.

Í túni, fast við bæjarhól og er tóftin á hæð eða rústabungu sem líta má á sem framhald bæjarhólsins til austurs. Bíslóðir eru fast vestan og suðvestan við tóftina.

Aðaltóftin er þrískipt, alls 27 m löng og mest 7 m á breidd. Hún snýr því sem næst norður-suður. Við norðausturhorn hennar gengur önnur tóft til austurs og myndar krappt horn við hina, alls 10x6 m að utanmáli. Suður af austurenda hennar eru þúfnaklasar sem gætu verið vísbendingar um mannvirkjaleifar. Austan við suðurenda stóru tóftarinnar er 2x2 m skeifulaga hvirfing sem gæti verið örsmá tóft eða gróin hverahola.

Hættumat: hætta, vegna framkvæmda

SP-250b:034 gerði

65°52.666N 16°57.492V

26 m austur af austurenda 033 og um 60 m ASA af bæjarhól 001 er lítið hringlaga gerði. Það er 52 m suðvestur af 029.

Í túni.

Nokkurnveginn hringlaga gerði, 13x12 m að utan. Rof hefur verið í veggjum og afmyndað þá - nú gróið. Breidd veggja er um 1,5 m.

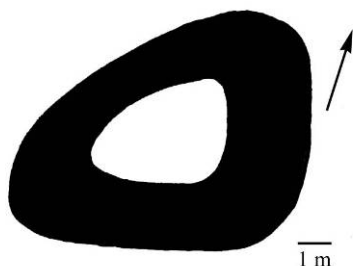
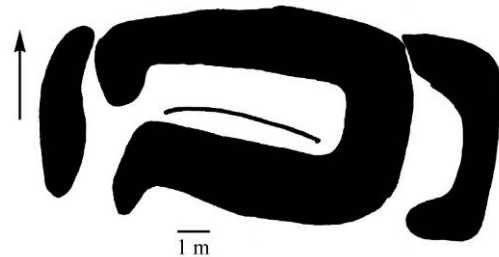
Hættumat: hætta, vegna framkvæmda

SP-250b:035 tóft 65°52.648N 16°57.500V

25 m SSV við gerði 034 og 17 m austan við slóðina upp að sæluhúsinu á Þeistareykjum er tóft. Í túni, neðst í brekkunni sem nær niður að bæjarhól.

Aflöng tóft með dyrum vestast á suðurlangvegg - hún snýr austur-vestur. Austast gæti verið lítið hólfi eða leifar af eldri byggingu en vesturgafi er tvöfaldur og minnir mjög á tóft 010. Alls 14x6 m að stærð og er breidd veggja um 1,2 m.

Hættumat: hætta, vegna framkvæmda

SP-250b:036 tóft

65°52.627N 16°57.465V

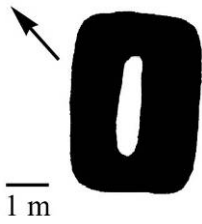
27 m sunnan við tóft 035 og 5 m austan við slóðina að sæluhúsinu á Þeistareykjum er tóft. Hún er nærri miðja vegu milli sæluhússins og bæjarhólsins.

Í túni, í aflíðandi brekku sem nær frá fjallsrótum niður að bæjarhól.

Tóftin er nærri þríhyrningslaga, alls 9x7 m að stærð og snýr austur-vestur. Dyr eru ekki greinilegar. Breidd

veggja er 1,5-2 m. Hún er mjög sokkin og afmynduð en veggir þó skýrir að utan.

Hættumat: hætta, vegna framkvæmda

SP-250b:037 tóft

65°52.583N 16°57.305V

Um 70 m ofan við núverandi sæluhús á Þeistareykjum er tóft. Hún er 15 m austan við bíslóðina sem liggur frá sæluhúsinu að hverasvæðinu ofan við. Hún er í skarði í grónum hrygg sem liggur niður hlíðina á átt að sæluhúsinu.

Efst á vallendisgrundum ofan við tún Þeistareykja. Hveragil er um 100 m vestan við og einnig eru hverasvæði skammt ofan við

Lítill einföld tóft, 4x3 m að utan. Hún snýr þvert á brekkuna eða austur-vestur. Dyr eru ekki sýnilegar og veggir eru beinir og reglulegir.

Hættumat: hætta, vegna framkvæmda

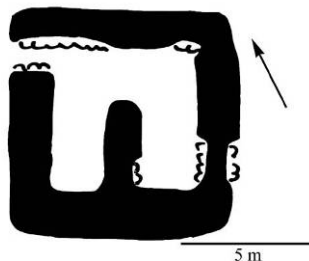
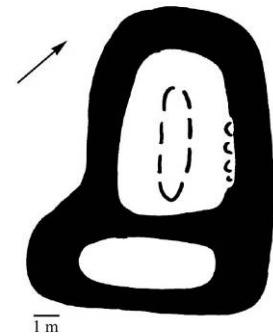
SP-250b:038 tóft fjárhús 65°52.630N 16°57.601V

37 m suðvestan við gatnamótin þar sem slóðin heim að sæluhúsinu á Þeistareykjum greinist frá aðalveginum er tóft. Hún er á vesturbarmi grófarinnar sem liggur frá hverasvæðinu vestan við sæluhúsið, um 42 m austur af tóft 039 og um 55 m suðvestur af bæjarhól 001.

Í túni, neðst í aflíðandi brekku sem er sundurskorin af hveragrófum.

Fjárhústóft með hlöðu eða heystæði þvert á aftanvið. Grjót sést í veggjum sem standa í um 1,3 m hæð. Greina má garða eftir miðju húsinu en hvergi sjást merki um dyr. Veggir eru allt að 2 m breiðir. Tóftin er alls 12x10 m að stærð. Þetta hús og 039 eru greinilega yngstu útihúsin í Þeistareykjatúni og er sennilegt að þau séu frá því að búið var þar á árunum 1868-73.

Hættumat: hætta, vegna framkvæmda

SP-250b:039 tóft hesthús 65°52.616N 16°57.656V

42 m vestan við tóft 038 og 25 m sunnan við veginn að Þeistareykjum að sunnan er tóft. Hún er á barmi grófar sem liggur til norðvesturs frá hverasvæðinu ofan við sæluhúsin.

Í túni, neðst í brekku og á brún hveragrófar.

Tvískipt tóft með dyrum norðaustast á norðvesturvegg, alls 8x8 m að stærð. Hún er grjóthlaðin en að mestu er gróið yfir hleðslurnar. Veggir eru um 1,5 m breiðir. Þetta hús og 038 eru greinilega yngstu útihúsin í Þeistareykjatúni og er

sennilegt að þau séu frá því að búið var þar á árunum 1868-73.

Hættumat: hætta, vegna framkvæmda

SP-250b:040 garðlag túngarður

65°52.787N 16°57.338V

58 m norðaustur af austurenda garðlags 041 er annað garðlag sem sennilega er einnig túngarður. Vesturendi hans er 25 m suðvestur af norðurenda grófarinnar úr Bóndhólsskarði. Við vesturenda garðsins liggja fjölmargar reiðgötur til norðausturs og við austurenda hans er bíslóði þvert á hann sem liggur frá sæluhúsi og áfram til norðausturs meðfram Ketilfjalli.

Á sléttum harðbala en vallendisgróðri er lokið svo norðarlega í túninu og lyng tekið við. Engin sérstök skil eru á gróðri eða landslagi þar sem garðurinn er og heldur ekki þar sem hann endar.

Garðurinn er hlykkjóttur, alls 70 m langur. Hann er mun lægri og ógreinilegri en 041, víðast um 3 m breiður og algerlega sprunginn í þúfur. Stefna þessa garðlags er önnur en 041 og geta þau ekki verið hlutar af sama túngarði. Þessi er greinilega eldri og hefur afgirt heldur stærra

tún en 041.

Hættumat: hætta, vegna framkvæmda

SP-250b:041 garðlag túngarður

65°52.787N 16°57.459V

Um 100 m NNA af tóft 030 er túngarðsbútur sem liggur austur-vestur.

Á sléttum harðbala en valllendisgróðri er lokið svo norðarlega í túninu og lyng tekið við. Engin sérstök skil eru á gróðri eða landslagi þar sem garðurinn er og heldur ekki þar sem hann endar.

Garðurinn er hlykkjóttur, alls 55 m langur og um 1,5 m breiður. Sunnan í hann er þúst sem gæti verið agnarsmá tóft. Stefna þessa garðlags er önnur en 040 og geta þau ekki verið hlutar af sama túngarði. Þessi er greinilega yngri og hefur afgirt heldur minna tún en 040.

Hættumat: hætta, vegna framkvæmda

SP-250b:042 gripir

1713: "Þá fannst af grasafólki fram á fjalli millum Þeistareykja og Reykjahlíðar nokkurt fé í jörð, bæði af járn, látúni og kopar, í Þingeyjarsýslu." Sjávarborgarannáll. 23. júlí 1714 var á alþingi auglýst lýsing sýslumannsins í Þingeyjarsýslu, Benedikts Þorsteinssonar "á fundnum fémunum á eyði-fjalli millum Þesta-reykjar, Múla-kirkju-jarðar, og Reykja-hlíðar, bónda-jarðar, um sumarið 1713, en sýslumanninum afhent í næstliðnum Apríli 1714. Sem er þetta eftirskrifað: 2 kopar-hanar, stykki af klukku, að vigt ei minna en 2 merkur, eitt tin-skerborð, 2 hval-tennur, nokkrir smáir látúns knappar með tini undir, aðskiljanlegt kopar-rusl og eir-klippur, að vigt ei minna en 2 merkur, látúns hringja ein með laufi og sviptum, ryðguð baklöm af kistu, lás-brot og járn-loka, þetta allt ryðgað, virt af 6 mönnum 30 al. Óskar nú sýslumaðurinn úrlausnar á því, hvört hann skuli af áðurnefndu góðtzi reikning standa, sem af öðru óvissu kongl. Majst. interesse, eður hvört eignarmaður þeirrar jarðar, í hvörrar landi þetta áðurskrifað fundizt hefur, skuli þar nokkurs afnjóta. Hér uppá er lögmanna svar, að svo framt enginn eignarmaður fyrteðs góðtz finnist innan löglegs tíma, þá viti sýslumaðurinn, hvað lögmálið skipar um soddan hluti, nær hann hefur hið ýtrasta rannsakað um þetta fundna góðtz." Alþingisbók 1714. Á alþingi 1716 var málið enn til meðferðar og voru þá þeir sem grunaðir voru um óleyfilega meðferð hinna fundna fémunu lýstir saklausir, en dæmdir til að gjalda 10 aura til fátækra fyrir að hafa dregið að segja frá fundinum.

Á alþingi 1716 voru lesnir upp þrjár processar um málið: frá 18. júní 1714, 28. júní 1714 og frá 27. september 1714 á Helgastaðþingi.

Heimildir: IA IV, 327; AÍ X, 186-87; 243-44.

SP-250b:043 *Mælifell* bæjarstæði býli

"Mælifell nefnist einstakt fell, nokkuð hátt, en lítið að ummáli, um 5 km norðaustur af Þeistareykjum. Milli Mælifells og Lambafjalla, eru ærnir hagar, sem nefnast Mælifellshagar. Hagarnir teygjast bæði norður og suður vestan við fellid. Vestur frá fellinu eru vallgrónar tættur, sem nefnast Reykjasel. ... Varla verður Mælifell staðsett annarsstaðar en þar, sem nú er nefnt Reykjasel. Þar eru nógir sauðahagar, þótt eyðisandar séu í kring og hamraklungur Lambafjalla. Vel gætu engjar hafa blásið. Þarna er eitt af þeim fáu öruggu vatnsbólum, er finnast þar eystra." segir í Lýsingu Þingeyjarsýslu. "Sé nú haldið áfram norður með Lambafjöllum að austan, tekur næst við Skeiðin til vinstri og Reykjasel norðanvert við hana..." - "Reykjasel: Þar var haft í seli frá fornöld frá Reykjum í Reykjahverfi." segir í örnefnalýsingu. Mælifell er lítið stakt 455 m hátt fell VNV við Þeistareyki. Býlið hefur væntanlega staði vestan við fellid.

Norðvestan við Mælifell eru Mælifellsahagar.

Múlakirkja átti Mælifell skv. máldögum frá 14. og 15. öld og er þess síðast getið 1525. Í sölubréfi fyrir Reyki í Reykjahverfi frá 1544 eru Reykir taldir eiga Mælifellsahaga " utan svo

mikinn part, er eignaður er Múlakirkju milli tveggja garða." DI XI, 344. Þá hefur býlið væntanlega verið komið í eyði (og mögulega miklu fyrr) en þess er ekki getið í yngri heimildum um Múlakirkju. Í JÁM er það orðað svo að Reykir eigi selför milli tveggja garða í Mælifellshögum og er það sennilegra orðalag - JÁM XI, 246. Skv. BBSÞ, 519 eru sagnir um að býli þetta hafi verið "í Þeistareykjalandi, vestur við Lambafjöll, þar sem síðar var haft í seli frá Reykjum og nefnist nú Reykjasel." - Þetta gæti vel staðist sbr. ítak Reykja í Mælifellshögum

Heimildir: LP I, 327-28; Ö-Þeistareykjaland, 1, 7; DI XI, 344; JÁM XI, 246; BBSÞ, 519.

SP-250b:044 *Skildingahóll* örnefni

Skildingahóll heitir dálítill keilulagaður hóll, norður af Mælifelli.

Peningum var stolið af Þorsteini ríka í Reykjahlíð (d. 1828). "Morguninn eftir peningastuldinn var maður úr Reykjahverfi að leita að ám á Reykjaheiði. Reið hann fram á tvo menn, sem voru að telja peninga sunnan í hól þessum. Héttu þeir honum afarkostum, ef hann segði frá því, er hann hefði séð, en buðu honum fé til að leyna því. Löngu síðar hafði þó maður þessi sagt frá, hvers hann hafði orðið var, og var þá farið að nefna hólinn Skildingahól." Gríma 11. hefti, s. 41 - Ódáðahraun I, 36-37.

Heimildir: Ódáðahraun I, 36; Gríma 11. hefti, 41.

SP-250b:045 *Draugagrundir* vegur

"Norðan og norðaustan undir [Gæsafjöllum] eru grónar grundir ... og liggur um þær fjöldi af gömlum götuslóðum." Ódáðahraun I, 48

Ólafur Jónsson telur vafalaust að göturnar séu frá þeim tíma er brennisteinsflutningar lágu þarna um öræfin. "Draugagrundir eru algróið land. Ekki þekkir Kristján [Jóhannesson] neinar sagnir um þær." Ö-Þeistareykir viðb, 5.

Heimildir: Ódáðahraun I, 48; Ö-Þeistareykir viðb, 5.

SP-250b:046 heimild um rétt

"Klif er, þar sem Þeistareykjahraun hefur runnið að Þeistareykjavegg. Í krika sunnan við Klifið sést fyrir mannvirkjum, sennilega fjárrétt." segir í örnefnalýsingu.

Heimildir: Ö-Þeistareykir viðb, 4

SP-250b:047 heimild um samgöngubót

"Landið meðfram hrauninu frá Þeistareykjum og suður á merki kallast einu nafni Randir. Þó var á einum stað nokkuð hærra land og nefndist það Háarönd. Þar var stór varða, sem leiðarvísir hvar bezt væri að fara yfir hraunið á hestum." segir í örnefnalýsingu.

Heimildir: Ö-Þeistareykjaland, 4

SP-250b:048 heimild um landamerki

"Síðast er svo bein lína úr suðausturhorni landsins vestur norðan Gæsafjalla um Draugagrundir í vörðu á Klappabrekku í Gusta." segir í örnefnalýsingu.

Heimildir: Ö-Þeistareykjaland, 5

SP-250b:049 *Reykjaheiðarvegur* heimild um leið

"Þau ráða úr svonefndu Gustaskarði norður á Jónsnípu á Höfuðreiðamúla og af honum á Sæluhúsmúla, sem er norðan við Reykjaheiðarveg." segir í örnefnalýsingu.

Heimildir: Ö-Þeistareykjaafreittur, 1

SP-250b:050 *Beinaklettur* örnefni

"Svo er línan [frá Rauðhól] í suðurenda á Lönguhlíð. Á henni er brún mót vestri, og svo er

löng lína um Beinaklett í Eyjólfs hæð, en þar eru jafnframt sýslumerki ... Beinaklettur er nefndur hér fyrir á norðurmörkum landsins. Um hann eru hæðir, sem heita Beinaklettshæðir ..." segir í örnefnalýsingu. "Frá Sæluhúsi er bein línan að norðan á Rauðhól þaðan á suðrenda Lönguhlíð [svo] um Beinaklettshæðir á Eyjólfs hæð í Sauðaklett. Beinaklettshæðir eru miðja vegu milli Eyjólfs hæðar og Lönguhlíðar." segir í örnefnalýsingu. "Norðurmerki Þeistareykjalands eru m.a. bein lína úr suðurenda Lönguhlíðar um Beinaklettshæðir í Eyjólfs hæð (áberandi hæð). Á þeirri leið eru ótal klettur í Beinaklettshæðum, og veit Kristján [Jóhannesson] ekki, hver er Beinaklettur, en bein lína ræður merkjum." Ö-Þeistareykir viðb, 7.

Heimildir: Ö-Þeistareykjaafréttur, 2; Ö-Þeistareykjaland, 3; Ö-Þeistareykir viðb, 7

5. Kafli. *Minjar í hættu vegna fyrirhugaðra framkvæmda*

Engar fornleifar eru á fyrirhugðum framkvæmdasvæðum, þ.e. hvorki borholu 1 um 250-300 m suðvestur af sæluhúsinu, né borholu 2 um 200 m austan við sæluhúsið.

Borhola 1 er á vel grónu landi sem verið hefur engi frá Þeistareykjum. Hún er þó utan hins forna túns og fyrirhugaður vegur að henni sömuleiðis. Þær tóftir sem næstar eru borholu 1 og vegarstæði að henni eru stekkur 012 sem er um 300 m vestan við borholuna en 94 m vestan við afleggjarann að henni, og hesthústóft 039 sem er 188 m NNA við holuna.

Borhola 2 er hinsvegar í jaðri hins forna túns og vegurinn að henni liggur um svæði þar sem byggingar gætu hafa staðið þó ekki sjáist til þeirra á yfirborði nú, samanber að tóftir er að finna bæði ofan og neðan við fyrirhugað borstæði. Þær tóftir sem eru næstar eru tóft 036 sem er 36 m norðan við afleggjarann að borholunni þar sem hann liggur af slóðinni að núverandi sæluhúsi, og tóft 037 sem er 65 m suðvestur af borplaninu. Tóft 035 er 27 m norðvestan við tóft 036 og því 65 m norðvestur af afleggjaranum.

Engar fornleifar eru við efnisnámu þá sem þegar hefur verið opnuð vestan í Bæjarfjalli, en næsti minjastaður er Þeistareykjaaðhald 019 sem er um 200 m norðan við námuna og um 20 m vestan við veginn að Þeistareykjum.

Engar fornleifar eru heldur fast við Þeistareykjaveg hvort sem er norðan eða sunnan við Þeistareyki og eiga því hugsanlegar lagfæringar á veginum þar því ekki að ógna fornleifum. Öðru máli gegnir um heima á Þeistareykjum en þar liggur núverandi vegur þvert í gegnum rústasvæði og hefur skemmt þar ýmsar minjar.

Vegurinn hefur skorið af gaflí tóftar 006, og liggur síðan þétt upp við bæjarhól 001 og hefur skemmt bæði hann og tóftir 032 og 033 sem eru sunnan og asutan við veginn. Á milli þeirra og bæjarhólsins liggur vegurinn örugglega yfir fornar mannvistarleifar. Norðar liggur vegurinn svo yfir tóft 023 og hefur skemmt hana mikið. Ljóst er að frekari vegabætur á þessum vegi eru mikil ógn við þessar merku fornleifar.

6. kafli. Niðurstaða - Tillaga um aðgerðir

Á Þeistareykjum voru sumarið 2001 skráðir 40 minjastaðir og eru þar af 35 í hinu forna Þeistareykjatúni, einn bæjarhóll, eitt sæluhús, einn brunnur, þrjú gerði, fjögur garðlög og 25 tóftir. Utan túnsins eru Þeistareykjaaðhald, stekkur í Stekkjarhólum, Mórahellir, tóft og brennisteinsnámur við Neðra Bóndhól. Aðrar minjar í Þeistareykjalandi, alls 10 staðir, eru fjarri fyrirhuguðu framkvæmdasvæði.

Þeistareykjatún og hinn mikli fjöldi mannvirkja í því er án efa með merkari minjastöðum á Íslandi. Á þessum stað er einstaklega heildstætt safn vel varðveittra minja um hálendisbyggð. Byggingaleifarnar eru greinilega frá ýmsum tímum og henta vel bæði til rannsókna og kynningar. Á Þeistareykjum eru einnig án efa faldar í jörðu heimildir um sögu brennisteinsnáms á Íslandi og eykur það mjög á gildi staðarins. Frá minjaverndarsjónarmiði eru allar forsendur fyrir hendi til að friðlýsa Þeistareyki sem þjóðminjar.

Núverandi vegur um Þeistareykjatún er helsta ógnin við minjarnar þar og er hann of nálægt mörgum tóftum ef miðað er við að fornleifar hafi 20 m friðhelgi. Af þeim sökum verður að draga í efa að frekari vegabætur á veginum í Þeistareykjatúni geti verið í samræmi við þjóðminjalög.

Af þeim sökum einnig er borhola 1 mun vænlegri kostur frá minjaverndarsjónarmiði. Hún er lengra frá mannvirkjaleifum en borhola 2 og umferð að henni og frá myndi ekki liggja í gegnum rústasvæðið eins og umferð til og frá borholu 2, ef reiknað er með að umferð vegna framkvæmdanna verði einkum að sunnan, af Kísilvegi.

Reynist rannsóknarboranir árangursríkar og verði farið út í frekari framkvæmdir á Þeistareykjum þarf að huga að því sem fyrst að færa veginn vestur fyrir túnið svo að hann liggja framhjá minjasvæðinu en ekki í gegnum það. Aukinn umferð um þennan veg eins og hann er nú eða bætur á honum eru helsta ógnin sem fyrirsjáanleg er við fornleifar á Þeistareykjum.

Ekki er ástæða til aðgerða til verndar fornminjum ef borhola 1 verður fyrir valinu. Verði borhola 2 fyrir valinu er nauðsynlegt að hafa samráð við Fornleifavernd ríkisins um eftirlit með jarðraski og um aðgerðir til verndar þeim leifum sem vegurinn liggur yfir/framhjá.

7. kafli. Heimildaskrá

AÍ: *Alþingisbækur Íslands I-XVII*, Reykjavík 1912-1990.

BBSÞ: *Byggðir og bú Suður Þingeyinga 1985*, Reykjavík 1986.

Bogi Benediktsson: *Sýslumannaæfir I-V*, Rv. 1881-1932.

BG: *Bréfabók Guðbrands byskups Þorlákssonar*, Rv. 1919-1942.

DI: *Diplomatarium Islandicum eða Íslenzkt fornbréfasafn I-XVI*, Kh. og Rv. 1853-1976.

FEB: *Ferðabók Eggerts Ólafssonar og Bjarna Pálssonar um ferðir þeirra á Íslandi árin 1752-1757 I-II*, Rv 1943.

Gestur Gíslason, Gunnar V. Johnsen, Halldór Ármannsson, Helgi Torfason & Knútur Árnason. 1984. *Þeistareykir. Yfirborðsrannsóknir á háhitasvæðinu*. Orkustofnun OS-84089/JHD-16.

Gráskinna 1-4, útfendur Sigurður Nordal, Þórbergur Þórðarson, Ak. 1928-1936.

Gríma. Þjóðsögur 1-25, safnað hefur Oddur Björnsson, Jónas Rafnar bjó undir prentun, Ak.1929-1950.

JÁM: *Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín 1-11*, Kh. 1913-43; 12-13 Rv. 1990.

Kristján Jóhannesson: 'Úr sögu byggðar á Þeistareykjum.' *Árbók Þingeyinga 1980*, 107-21.
Landsyfírréttardómar og hæstaréttardómar í íslenskum málum 1802-1873 II (1815-1824), Reykjavík 1919-24.

LP: Jón Sigurðsson: *Lýsing Þingeyjarsýslu I. Suður Þingeyjarsýsla*, (Ritsafn Þingeyinga II), Rv. 1954.

Ódáðahraun: Ólafur Jónsson: *Ódáðahraun I-III*, Akureyri 1945.

ÓO: Ólafur Olavíus: *Ferðabók: landshagir í norðvestur-, norður-, og norðaustursýslum Íslands 1775-1777 I-II*, Steindór Steindórsson þýddi, Rv. 1964-65.

'Rannsóknarborun við Þeistareyki, Aðaldælahreppi, Suður-Þingeyjarsýslu. Ákvörðun um matsskyldu.' Úrskurður Skipulagsstofnunar 24. ágúst 2001.

SSÞ: *Þingeyjarsýslur. Sýslu- og sóknalýsingar Hins íslenska bókmenntafélags 1839-1844*, Rv. 1994.

ÞT Lýsing Íslands: Þorvaldur Thoroddsen: *Lýsing Íslands I-III*, Reykjavík 1908-22.

Ö-Þeistareykir viðb: Þeistareykir viðbætur og athugasemdir, Jónína Hafsteinsdóttir skráði eftir Kristjáni Jóhannessyni, Örnefnastofnun Íslands.

Ö-Þeistareykjafréttur: Þeistareykjafréttur, Ari Gíslason skráði, Örnefnastofnun Íslands.

Ö-Þeistareykjaland: Þeistareykjaland, Kristján Jóhannesson skráði, Örnefnastofnun Íslands.